

Danny

1

2003

Společnost Josefa Škvoreckého

Josef Škvorecký: Pulchra (úryvek z novely) • Příběh Inky Zemánkové • Michal Viewegh a Gabriela Osvaldová na plese Soukromého gymnázia Josefa Škvoreckého • Iva Procházková a Vladimír P. Polách o Nevysvětlitelném příběhu • Letem českým Torontem • Recenze • Kronika

„Příliš sexy pro maturitu“ si připadaly letošní absolventky Soukromého gymnázia Josefa Škvoreckého na svém stužkovacím plese, k jehož programu se vracíme v tomto čísle Dannyho.

Foto Archív LA

Obsah

Josef Škvorecký:

Pulchra (úryvek z novely).....2

Příběh o Ince.....9

Legenda Vlach.....13

Malá divadla15

Vladimír P. Polách

a Iva Procházková: Žert

Josefa Škvoreckého18

Karol Bilek:

Osobní fond Josefa

Škvoreckého v LA PNP27

Michal Příbáň:

Letem českým Torontem31

Gabriela Osvaldová

a Michal Viewegh:

Na plese gymnázia

a Literární akademie.....38

Události: Nový CD-ROM

z Literární akademie – Lék na

nemoci české páteře – „Kšefty“

manželů Škvoreckých –

A. Berková a M. Viewegh

o Literární akademii

– O setkání s Afrikou42

Kronika46

Recenze:

Český mistr píše detektivku

– Mrtvý na kolejích.....49

Otázka pro Josefa Škvoreckého

Na čem právě pracujete?

Dokončil jsem první verzi novely o třídních schůzkách jedné party absolventů, kteří maturovali v roce 1943. Chtěl jsem ji napsat už dávno, ale přišly mi do toho různé věci: jiné nápady (Dvě vraždy v mém dvojím životě, Questovo vyprávění, Pulchra) a bohužel také několik operací, jakým se v mém věku jen málokdo vyhne. Konečně jsem se však ke staré myšlence vrátil letos na jaře na Floridě. První verze je teď tedy hotová a já vidím, že jí asi porozumí především – ne-li výhradně – čtenáři, kteří znají většinu mých knih, a proto budou vědět, o čem je řeč. Je to tedy příběh pro ně – historie spolužáků, Čechů i několika Němců, kteří prožili dvě diktatury a jednu válku, jíž se jeden musel proti své vůli zúčastnit, protože byl čistokrevný Němec. Pracovně jsem knížku nazval Třídní schůzky, ale váhám i nad čapkovským titulem Obyčejný životy.

J. Š.

Danny 1/2003

V dubnu 2003 vydala Literární akademie ve spolupráci se Společností Josefa Škvoreckého. Číslo připravili Michal Příbáň a Václav Křištof. Adresa: Malovická 2751, 141 00 Praha 4-Záběhlice; telefony: 272 773 045; 272 772 003; fax: 272 763 020. E-mail: lit-akad@lit-akad.cz. Web: <http://www.lit-akad.cz>. Technická spolupráce: EkoCentrum Brno. ISSN: 0862-772X.

PULCHRA

Josef Škvorecký

*Druhý úryvek z novely, kterou na podzim letošního roku
vydá nakladatelství Petrov*

Všichni jsme strnuli. Ticho. Potom to prolomil Ben:

„To má bejt fór?“

„Vůbec ne,“ řekl hlas ve sluchátkách. „Já jsem Bill Duncan, ředitel hlavní observatoře planety Pulchra.“

Pohlédla jsem na Patricka. Ostatní taky. On byl velitel.

Hlas pokračoval:

„Když dovolíte, převezmu kontrolu. Navedu vás na letiště observatoře.“

Nebyl to tlumočnický kompjůtr. A Duncan mluvil stejnou američtinou jako my. Jenže spisovně.

Patrick se po nás rozhlédl. Nikdo nic neřekl. Patrick se tedy otočil k obrazovce:

„O. K., pane Duncane.“

„Výborně!“ pravil hlas. „Nebude vám vadit, když vás povedu ještě jednou kolem naší planety?“

„Ne,“ řekl Patrick zaraženě. „Prosím.“ Tohle samozřejmě nikdo z nás nečekal. Na CD jsme měli ten pětitónový kód, ale už nebyl zapotřebí. Všichni jsme seděli zkoprněle a bez hnutí. Nikdo ani nedutal. Sklíčil mě smutek a zklamání mě přemohlo.

„Právě jsme nad západním pobřežím Západního kontinentu,“ pokračoval hlas. „Observatoř je na východ odsud. Přeletíme pobřeží a já vás budu upozorňovat na zajímavé objekty.“

Ben si sundal laryngofony a řekl tiše, kupodivu bez obscenit:

„To se mi snad zdá, nebo co?“

Pan Duncan to asi neslyšel. Vznášeli jsme se nad planetou Pulchra, nad Velkým oceánem, jak ho pan Duncan nazval, přes souostroví, jemuž říkal

Sluneční, přes velký ostrov, který vypadal na Japonsko, ale jmenoval se Šiška. Potom přes Velký kontinent, přes Západní oceán a zpátky na Západní kontinent. Všichni jsme napjatě sledovali zem pod námi. Zase mě sevřelo to hrozné zklamání.

Výška na altimetrech klesala, pod námi byla planeta vesnic, spojených dálnicemi. Všechno připomínalo Zemi, jenom ta města tu nebyla. Mezi dálnicemi se táhla obrovská pole žlutozlatého obilí, střídaly je louky, na nich šedobílý dobytek. Zapnula jsem zoom. Objevilo se velké stádo ovcí, kolem nich pomalu běžel pes. Připadal mi divný. Zaostrila jsem na něj. Na žádnou takovou psí rasu jsem se nepamatovala. Běžel klidným, houpavým krokem. Napadlo mě, že tohle je první, co je tu jiné než na Zemi.

Ne. Ještě tu nejsou ta města. Jenom vesnice.

V dálce před námi se objevila hora porostlá sadem ovocných stromů. V teleskopu se podobaly velkým hrušním. Hora mi připomněla Stolovou horu v Jižní Africe. Měla plochý vrchol, na něm budovy a za nimi snad hřbitov s mnoha pomníčky. Nad centrální budovou kopule, stejná jako hvězdárny na Zemi.

„Hlavní observatoř,“ pravil pan Duncan. „Letiště je na úpatí.“

Ztlumil naše motory. Klesali jsme, slunce svítilo na nepřetržitou zeleň kolem hory a zeleň protínala rovná tlustá čára tarmaku.

„Atmosféra na Pulchře je stejná jako u vás,“ uslyšeli jsme ze sluchátek. „Také neobsahuje žádné škodlivé bakterie. Nemusíte si oblékat skafandry.“

Podívala jsem se na Patricka. Ben řekl:

„To je sakra past!“

„Není, přátelé,“ ozval se hlas pana Duncana. „Na Pulchře lidem škodlivé bakterie nikdy nebyly. Máte přece sondu. Přesvědčte se sami.“

Patrick už na tom pracoval. Z lodní přídě se vysunula tenká roura s hlavíci ze sensitinu. Všichni jsme na ni napjatě hleděli. Pan Duncan měl zřejmě pravdu.

„Dal bych si majzla,“ pravil potichoučku Ben.

Pan Duncan to stejně slyšel. Řekl jenom: „Nebojte se. Máte mé čestné slovo.“

Co to je? Nikdy jsem nic takového neslyšela. Čestné slovo? Jaké je to slovo? Patrick však řekl:

„O. K., pane Duncane.“

*

Přistáli jsme.

V bočním okně jsem spatřila řadu lidí, seřazených jako fotbalové muž-

stvo před zápasem. Ben hvízdnul. Mrkla jsem po něm, upřeně hleděl na tu řadu na kraji tarmaku. Asi z poloviny to byly ženské v sukních. Tohle zahvízdnutí si Ben nikdy neodpustil, když viděl ženskou, přestože na Zemi ho žádná nemohla ničím překvapit; všechny byly krásné a střížené podle jednoho mustru. Na Zemi by z téhle dálky nikdo nerozeznal skutečně hezké holky od těch, jimž ke kráse pomohla chirurgie.

Vrátila jsem se k řadě na kraji tarmaku a napadlo mě, že tentokrát měl Ben přesvědčivý důvod. Všechny ženské z Pulchry byly krásné, jenom každá jinak. Zarazilo mě to, byla jsem zvyklá na biouniformy. To se tak narodily? Nebo měli chirurgové na Pulchře bohatší paletu? Jsou snad každá z jiného Adamova žebra?

Na chvilku jsem zapomněla na zklamání, ale pak se zase vrátilo. Vzpomněla jsem si na mimozemšťany z filmů. Neviděla jsem jich mnoho, brzy mě přestaly bavit. Návštěvníci z dalekých galaxií v nich občas vypadali stejně jako Pozemšťané: aby však nebyli *úplně* stejní a herci se přitom nemuseli potit pod mejkapem, který by z nich nadělal vlkodlaky, odlišili je odpornými nádory z plastiku na hlavách. U sympatických postav byly docela maličké, protože hvězdy se nesměly tolik hyzdit.

Někdy v těch dramatech vystupovaly mluvící opice, jindy monstra, příšery žvýkající rozkousané Pozemšťany, až se jim z tlam řinula krev. Taky obrovští pavouci, mravenčí vojáci v lidské velikosti, gigantické chodící chobotnice, žravá tekoucí protoplazma – tedy vesměs biologické nesmysly. Kam až má paměť sahala, návštěvníci z vesmíru se většinou snadno rozeznali od lidí a na Zem přilétali zásadně s nekalými úmysly.

Tady, na skutečné planetě ze skutečné, velmi vzdálené galaxie, byli mimozemšťané k nerozeznání od nás. Až na to, že mezi nimi nebyla žádná tlustá Gerta Seelichtová, nad níž plastiční chirurgové na Zemi dávno zlomili hůl.

Vrátila jsem se k podívané v teleskopu. Zatajil se mi dech. Všichni muži byli svéráznými variacemi na mužskou krásu, stačilo se podívat. Že by snad byli krásní i jako strejček?

*

Vlezla jsem do adaptační komory s Patrickem. Musela jsem se ho zeptat.

„Co je to za slovo? Já ho neznám.“

„Jaký slovo?“

„Čestný.“

„Můj táta to občas používal,“ pravil Patrick. „Znamenalo to, že nelže.“

„Ale jaký to bylo slovo?“

Patrick pokrčil rameny.

„Říkalo se mu čestný.“

Proč ho nepoužíval strejček? Asi nemusel. Strejček nikdy nelhal, a když mě někdy chytil při „hrdlouhání“, jak tomu říkal, jenom mě napomenul, že mám hřích. Žádné čestné slovo po mně nechtěl.

„Jak ti zaručí, že nelže?“ zeptala jsem se.

„Seš přeci historička,“ řekl Patrick. „Mám dojem, že tady panujou starý předsudky. Jako ten šlágr, co sme chytili. Risknem to.“

Byl velitel.

*

Vystoupili jsme do zářivého slunce planety Pulchra a z něho do stínu tabulové hory. Kolem seřazených Pulchřanů projelo bílé auto, z něhož vyskočil vysoký muž a šel nám vstříc.

To byl ředitel hlavní observatoře, kterého jsme předtím slyšeli ve sluchátkách. Pan William Duncan.

První v řadě stála blondýna skoro stejně vysoká jako ředitel, tu nám představil jako hlavní matematicku hvězdárny a svou manželku. Za ruku se jí držela holčička, která vypadala jako naprostý kýč. Na nic tak dokonalého jsem se ze Země nepamatovala. Zlaté vlásky, veliké oči, zelené jak světlo v semaforu, nožičky v bílých ponožkách – jména dalších členů štábu observatoře, které Duncan po řadě představoval, jsem neslyšela. Hleděla jsem na ten boží výrobek jako uhranutá.

Dítě udělalo pozemské pukrle a řeklo sladkým hláskem:

„Já jsem Pernillka Duncanová.“

Nešlo tomu odolat. Sehnula jsem se k Pernillce a dala jí pusu na čelo.

„Jste její,“ pravila Geraldina Duncanová. „Strašně ráda se mazlí.“

*

Výtah byl starobylý, historický, jako ten šlágr, který jsme chytili v rádiu. Viděla jsem takové na fotografiích v knihách o starověké technologii. Zasklená kabina, vyzdobená ornamentálními květinami z kovu, který se leskl jako měď. A nebyl to rychlovýtah. Pomalu stoupal nitrem Tabulové hory a z oken na všech čtyřech stranách bylo vidět skálu, skrze niž prorazili výtahovou šachtu. Ve skále nebyly geologické vrstvy jako na Zemi, nýbrž lehce odstíněné vlnovky, trochu jako umělý mramor s pravidelným vzorem.

Pernillka mě držela za ruku. Na Zemi jsem děti zrovna v lásce neměla. Byly samozřejmě roztomilé, ještě neoblečené do uniformy vzhledu a řeči.

Ale nikdy jsem nedokázala zahnat vtíravou představu, jak asi budou vypadat za deset, patnáct let. Teprve tady, na planetě, o níž jsme ještě nic nevěděli, mě vize nevábné Pernillčiny budoucnosti opustila.

Kráčeli jsme chodbou s nekonečným oknem po levé straně. Za ním se táhla ta zelená a žlutá země k horám na obzoru. Ve světle odpoledního slunce visely na obloze dva šedostříbrné měsíce, jeden velký a druhý mnohem menší. Pod námi přistávalo dvoumotorové letadlo s vějíři roztočených vrtulí na křídlech. Zmizelo pod okrajem okna.

V čele průvodu šel pan Duncan, jehož oblek se podobal dobře strážným montérkám, za námi jeho štáb. Budeme prý Duncanovými hosty na večeri v kantýně observatoře. My tři, Pernillka, já a Pernillčina matka ve skotské sukni – skutečně, ve skotské sukni – jsme šly v první řadě. Ohlédla jsem se, za námi šli Patrick a Ben. Ben doslova visel očima na skotské sukni a na tom, co skrývala. Pohlédla jsem na Patricka. On – taky? Obrátila jsem se, Pernillka se mě pustila a odběhla k matce.

„Mami! Můžu vám ukázat Billyho?“

„No -“ Geraldina nejistě pohlédla na poskakující dcerku, potom, pořád nejistě, zavolala na jejího otce:

„Bille!“

Pan Duncan se zastavil a s ním i celý průvod.

„Co myslíš? Pernille chce hostům předvést bratříčka.“

Ředitel sjel pohledem k holčičce a Pernillka zaškemrala:

„Tati, prosím! Prosím!“

Pan Duncan se zasmál:

„Proč ne? Jednou to tajemství musí ven.“

Geraldina se otočila k nám.

„Dámy, chcete vidět našeho synka?“ Všechny jsme rozhodně chtěly.

„Jak si přejete...“

Zatvářila se divně a ukázala na dveře ve stěně napravo od nás:

„*Pouze* dámy, prosím!“

Neznělo to jako rozkaz, ale... Ohlédla jsem se. Přirozeně. Ben se vloudil mezi Gertu a Priscillu a schovával se za nějakou ženskou z Pulchry. Teď se zašklebil na Geraldinu a zeptal se drze:

„Proč, madam?“

Na chvíli ji tím umlčel. Jako kdyby se setkala s něčím, co nezná. Hleděla na Bena překvapeně, nebo snad přímo vyjeveně. Ben se šklebil a hlas paní Duncanové zazněl, jako by nechápala.

„Je to přece ženská záležitost!“

Tenhle pojem na Zemi neexistoval. V kursu pravěkých dějin na Miskatonické universitě jsem se dozvěděla, že až do počátku třetího tisíciletí se tak říkalo všemu, co se týkalo těhotenství, rození dětí, ženské anatomie a hygieny a takových věcí. Já byla zvyklá, že holky předváděly v televizi dámské vložky a tampóny a vysvětlovaly, jak je aplikovat. Dnes to byla samozřejmost, kdysi dávno to možná chápali jako osvobození od předsudků. Když strejček jednou náhodou zapnul televizi na takovou demonstraci, pravil:

„Nestydy!“

Přeladil na kanál divokých zvířat, ale tam zrovna měli taky reklamu. Nějaká Barbie si pochvalovala příjemné účinky projímadla Diarrhol a hned je také předvedla. Její zadek na loutku hubené holky nevypadal.

Strejček televizi vypnul. Tehdy jsem nevěděla proč. Teprve po letech, když už nebyl a já přemýšlela o jeho slovech a jednání...

Geraldina otevřela dveře ozdobené podobnými ornamenty, jaké jsme viděli v tom starobylém výtahu, jenomže zde byly s motivy nahatých děťátek. Z jejích rozpaků, když nám Pernillka chtěla ukázat bratříčka, a z toho, co na to řekl pan Duncan, jsem usoudila, že Pernillčin sourozenec je nějak postižený. Na Zemi by to rodičovské svolení nepotřebovalo.

Tak jsme vešly do dětského pokoje.

Tam jsem pochopila Geraldininy rozpaky. V pokoji nestály žádné postýlky, neválely se tam žádné hračky, po dětech tam nebylo ani památky. Několik přístrojů se skleněným panelem nahoře připomínalo inkubátory. Dítě je nedonošené?

Pernillka přiběhla k prvnímu inkubátoru nalevo od velkého okna a zavolala na nás:

„Podívejte se na něj! Jmenuje se Billy!“

Přistoupila jsem blíž a skleněným krytem jsem nahlédla dovnitř.

„Dámy, dámy!“ smála se Geraldina. „Vidím, že vás to překvapilo. Nebo dokonce šokovalo?“

Měla pravdu. Gerta zírala do inkubátoru s otevřenými ústy. Podívala jsem se tam znova.

V inkubátoru leželo vejce a vypadalo jako husí.

*

Po chvíli Geraldina pravila:

„Náš nejbližší příbuzný na Zemi, milé dámy, je to divné zvířátko v australských řekách. Ptakopysk.“ A se smíchem dodala: „Ale je to velice zlostalý příbuzný. Jedině že snáší vejce jako my a také svá mláďata kojí.“

Stály jsme kolem plodu Geraldinina manželství mlčky, než konečně Priscilla řekla:

„To dítě – až se –“ zarazila se. Jak to nazvat?

„Vylíhne,“ napověděla Geraldina.

Priscilla polkla:

„... vylíhne, nebude – nebude trochu – moc maličké?“

„Bude. Kolem pěti deka. Ale pozemská novorozeňata brzy dohoní. Za tři měsíce z něho vyroste osmikilový cvalík, protože je to chlapeček.“

Pořád jsme zaraženě stály kolem inkubátoru.

„Můžu vás ujistit, dámy,“ Geraldina už zvládla smích, „že snášet vejce je pro ženu mnohem výhodnější než chodit devět měsíců s břemenem, které neustále přibírá na váze. A pak ty bolesti. Nás na Pulchře nic takového neče-
ká. Snést vejce je velice příjemná záležitost.“

Pernillka pravila hrdě:

„Billy se vylíhne za čtrnáct dní!“

Něco mě napadlo, ale musela jsem se snažit ze všech sil, než to vyplulo na povrch vědomí. První kniha Mojžíšova, třetí kapitola. Strejčka jsem se na ni neptala, asi bych ho uvedla do rozpaků.

*

Šly jsme si umýt ruce.

„Jak to že mluvěj anglicky?“ zeptala se Priscilla a obtáhla si pusou rtěnkou. Gerta i Deirdre dělaly totéž. Záchody v nich probouzely podmíněnou reakci.

„Asi je to spojené s anatomii,“ řekla Gerta. „Vypadají úplně jako my.“

„My nesnášíme vejce,“ řekla Priscilla.

Zůstala jsem zticha a první jsem odešla na chodbu. Patrick tam na nás čekal.

„Vostatní už sou v kantýně. Ale, Magdo,“ pravil udiveně. „Je to vopravdu přesná kopie Země! Visí tam mapa Pulchry. Stejná velikost, kontinenty, oceány, všechno je tu stejný.“

„My nesnášíme vejce,“ řekla jsem.

*

PŘÍBĚH O INCE

Josef Škvorecký

V šedesátých letech vysílal Čs. rozhlas pravidelné pořady s názvem *Sám doma s hudbou*. Spisovatelé a jiní známí lidé se v nich měnili v discjockeje a uváděli skladby, které si objednali z hudebních archivů pražského rádia. Hrál se Smetana, Beethoven, Dvořák, Janáček, ale i Aaron Copland nebo Max Bruch. Pozvali i mě a já jsem svůj pořad nazval *Sám doma s ženskými hlasy*.

To mělo prehistorii. Jazz pro mě objevil Chick Webb, jeho saxofony a zpěvačka, již na desce uváděli jako „Vocal Chorus“, nepříliš důležitou součást hudební produkce orchestru. Saxofony a ten hlas byla krása, jakou jsem před tím v životě neslyšel. Teprve po mnoha letech jsem se dozvěděl, že zpěvačka se jmenovala Ella Fitzgerald. Fixace na krásné ženské hlasy mi zůstala.

Bylo to v roce 1939, kdy se u nás objevila zpěvačka, v té době vrcholícího (v USA) a začínajícího (u nás) swingu rovněž celkem nedůležitá součást tehdejších jazzových orchestrů, kterým se začalo říkat hot kapely, anebo swingbandy. Jenže tahle zpěvačka nebyla tak zcela nedůležitá. Uvedla do tehdejšího zpívání s „tanečními“ orchestry nový, u nás zcela originální způsob přednesu písně: swingové „off beat“ frázování, glissandové ozdoby, osobitý tón. Nad výsledkem, poprvé zachyceným na desce s názvem „Ráda zpívám hot“, nás, tehdejší teenagery, uchvacovalo nadšení, jakého jsou schopní právě jen teenageři, kdežto naši rodiče nad tím kroutili hlavou. „Pitvoří češtinu,“ rozhodl jeden náhodský pán, který se ve společnosti snažil mluvit spisovně s tím výsledkem, že vytvářel věty jako „Milostivá, to je výborné, bílý kaf – áva.“

Tím začal můj první příběh s Inkou. Když rozhlas pořad odvysílal – a mluvil jsem tam taky o Zdeně Vincíkové, o Jiřině Salačové, o Allankách i o záhadné zpěvačce tehdejší swingové scény jménem Milada Pilátová, ale hlavně a především o Ince – Inka mi zavolala, a poznal jsem ji tedy osobně, vyzbrojen kotoučovým magnetofonem, neboť jsem s ní chtěl natočit interview. Natočil jsem, a v paměti mi uvízla jedna scéna, již Inka popisovala svým naivním způsobem.

Když skončila válka, rozhodla se, že se naučí „opravdu“ zpívat: prvních pět poválečných let brala hodiny u profesorky zpěvu a živila se vším možným. Pětiletá pauza v životě populární zpěvačky je vždycky velký problém.

Obecenstvo, které jí fandí, jsou většinou teenageři, všichni celí žhaví do té nebo oné muziky v době jejich šteněcích let populární. Jenomže za pět let metamorfozují v dospělé lidi, muziku přestanou poslouchat, vytrvají u ní jenom ti, kterým učarovala ne čistě jen proto, že byli tenkrát velmi mladí. A na populární zpěvačku se zapomeně.

U Inky těch pět let nebyl problém, ale tragédie. Poprvé po té nekonečné pauze vystoupila na velkopodniku v Lucerně nazvaném Festival zpěváků, a protože doba čerstvě po tzv. Vítězném únoru byla hluboce „demokratická“ – což se projevilo glajchšaltováním a povinným tykáním, obé velice brzo opuštěno – zpěváci nastupovali podle abecedy. Zemánková přišla na řadu někdy před půlnocí, kdy obecenstvo z velké části uspaly písně zhotovené žavesem na „společenskou“ objednávku komunistické strany. Všechny se vyznačovaly bezbřehým optimismem a všechny byly zcela zapomenutelné a téměř ihned zapomenuté.

Inčina píseň měla text rovněž vzorový; něco jako „*Žijeme lépe, žijeme vesele, máme náladu dny celé*“, s tím rozdílem, že textař – nevím, kdo to byl – vyrobil svůj optimismus na swingovou odpichovku zatajeně amerického původu. Možná ve vzpomínce na podobné jevy, které provázely Inčino zpěvácké mládí v době protektorátu.

Dřímající obecenstvo se probudilo, bouřlivý potlesk a Inka musela přidávat. To osudné encore obsahovalo chorus, který zazpívala scatem. Potlesk pokud možno ještě bouřlivější, ale ze zákulisí vystoupil mladík v modré košili – „To byla nějaká organizace,“ řekla mi politicky zcela naivní Inka, „řikali tomu jako komunistická mládež, tak nějak...“ (samozřejmě esčémák) – a prohlásil: „Soudružko Zemánková, vezměte na vědomí, že dívka k rytmu zrozená už nikdy nebudete!“

Když mi Inka řekla jeho jméno, na které ze zlého důvodu samozřejmě nezapomněla, byl jsem doma. Byl to můj známý z náchodského gymplu, po maturitě bohoslovec, brzo po válce pracovník nejdřív ROH, po „vítězném“ únoru jiných a vlivnějších organizací.

Jeho proroctví bylo narážkou na jiný Inčin protektorátní hit (slovo tehdy neznámé) Dívka k rytmu zrozená s hudbou Alfonse Jindry a textem Jaroslava Moravce. Následky to pro stále ještě mladou zpěvačku mělo ovšem tragické. Zakázali jí Prahu. V příštích letech se tedy živila zpíváním v pohraničních barech, pak ji pozvali Poláci, vždycky liberálnější než komunismem stížení Češi, získala tam popularitu, nakonec ji angažovali východní Němci, a potom se konečně vrátila do Prahy a uslyšela můj rozhlasový pořad.

To je začátek druhého příběhu.

Brzo poté, co jsme poprvé slyšeli píseň Ráda zpívám hot, vstoupila do našeho jazzového světa ještě jiná zpěvačka, švédská teenagerka Alice „Babs“ Nielson s hitem Swing it, Magistern, Swing it!, to jest Swingujte, pane učitel, swingujte!. Zpívala ji ve švédském filmu s tím názvem, u nás uvedeným jako *Celá škola tančí*. Byl to rozkošně banální příběh o švédské škole v područí vzorně zkostnatělých pedagogů, kam přijde nový učitel zpěvu. Brzo vyjde najevo, že je to jazzman, a v té zkostnatělé škole se objeví zázračně nadaná dívka, která brzy vyrukuje s písní výše uvedeného titulu, a na piano ji doprovází právě pan učitel. Nejdřív to vypadá na vyhazov a vyloučení ze školy, ale po několika dalších písních jed swingu nakazí i zkostnatělce v učitelském sboru, takže v závěru filmu skutečně celá škola tančí. Ti už příliš staří na tancování aspoň dupou nohou do rytmu swingu.

To je třetí příběh. Koncem šedesátých let mě a Josefa Nesvadbu, řádně opatřené rukojmími ve formě manželek, pustili na pozvání na literární konferenci na Longislandské univerzitě v USA. Ujal se nás tam pracovník československé mise při Spojených národech, z něhož se vyklubal komunistu stížený jiným jedem, jemuž se brzo nato začalo říkat „dubčekismus“. Provázel nás po budově OSN a tam jsme na chodbě potkali jiného pracovníka, vedoucího, který se k nám hlásil velice vřele, neboť to byl ten můj známý z náchodského gymplu.

Když byla Inka slavná, byl v Čechách protektorát, výtělky jazzových zpěvaček byly mizivé a přitom se od nich čekalo, že budou mít nadprůměrně bohatou garderóbu, aby nevystupovaly pořád v jedněch šatech. Inka si tedy musela všemožně přivydělávat. Jedním z takových nejvýnosnějších jobů (opět slovo tehdy neznámé) bylo zpívání „mimo obraz“ v českých filmech, anebo zpívání na playback za filmové hvězdy, které na zpěv nestačily. Tím způsobem udělala Inka zpěvačky například z Věry Ferbasové (ve filmu *Panna*) nebo Nataši Gollové (*Rukavička*) a její hlas bylo možno slyšet v *Okénku do nebe*, což byl první a snad jediný český film s jazzovou hudbou Kamila Běhounka. Inka tam nazpívala šlágr Káčata.

Do našeho torontského nakladatelství jsme dostávali hodně dopisů od čtenářů ze všech dílů světa, i ze států, kde by člověk české milovníky literatury nečekal, například z Nepálu nebo z Habeše. Tam občané Absurdistanu pracovali buď na montážích, nebo zaučovali nemocniční personál. Jednoho dne jsem tak dostal velmi přátelské psaní od muže, jenž mi sděloval, že už má Husákova režimu plné zuby, a proto uprchl do Švýcarska. Místo odpovědi jsem mu poslal naše vydání románu *Příběh inženýra lidských duší* a víckrát jsem o něm neslyšel. Asi proto, že v románu vystupuje jako páter Vyklouz.

Tak skončil příběh Inky a mladíka v modré košili.

Za nějakých deset let jsme v Praze s drahým nebožtíkem Ludvíkem „Louisem“ Švábem vzpomínali na všemožné historky z našeho mládí, tak intenzívně napojeného jedem jazzu, a přišla řeč na Alici Babs, tu Inčinu šťastnější vrstevnici. Zjistilo se, že já jsem ji viděl pouze ve filmu o škole tančící swing. Luděk se usmál a vzal mě do budovy filmového archivu, aby mi ukázal jiný Alicin film, *Zpívající děvče*. To byl další banální příběh, tentokrát o dívce ze švédského venkova, kterou místní protestantský duchovní pošle do Stockholmu, aby tam studovala operní zpěv. Snadno se domyslíte, co tam holka studuje a co ve filmu zpívá.

Film se rovněž hrál v protektorátu, na samém sklonku té éry, protože měl dvojí podtitulky, německé a české. Z nějakého důvodu mi tenkrát unikl. Alice Babs v něm švédsky zpívala několik swingovek a cajdáků, poslouchali jsme se sentimentálním dojetím; pak jsem si všiml, že Luděk přestal hledět na plátno a napjatě se dívá na mě. A vtom se to stalo: změnil se pronikavě zvuk orchestru, Alice přešla ze švédštiny do němčiny, a také hlas se jí změnil. Ale byl to pořád krásný, swingový ženský hlas. Samozřejmě už víte, kdo to za Alici zpíval, a domyslíte si proč: ve filmu přešla Alice ze švédštiny do angličtiny, a to bylo za protektorátu nepřípustné.

Po válce, kdy Inka skončila nejdřív, neuvěřitelně, jako řidička traktoru v jakémisi JZD, pak jako barová zpěvačka obveselující české zlatokopy, poté jako populární polská zpěvačka a posléze jako součást endéráckého entertainmentu, Alice Babs se stala a dodnes zůstala nejslavnější švédskou jazzovou zpěvačkou. Oblíbil si ji Duke Ellington, v roce 1968 ji pozval, aby zpívala v premiéře jeho Druhého posvátného koncertu (*Second Sacred Concert*) v katedrále *St. John the Divine* na okraji Harlemu a v roce 1973 na anglické premiéře toho koncertu ve Westminster Abbey. Téhož roku vystoupila s Dukovým orchestrem v newyorské Philharmonic Hall, potom s ním nahrála dvě elpíčka a nakonec, na Dukovo přání, zazpívala mu v katedrále sv. Jana na pohřbu. To však pouze ze záznamu (doprovázena nebožtíkem Johnnym Hodgesem), protože pro slzy zpívat nemohla.

To už jsem se s Alicí znal osobně, a mohl jsem jí tedy napsat příběh o zpěvačce, která za ni v protektorátní Praze zaskočila, když se tam nesmělo zpívat anglicky.

*Příspěvek do knížky o Ince Zemánkové,
kterou připravuje Ondřej Suchý.*

LEGENDA VLACH

Josef Škvorecký

Osobně jsem ho neznal. Viděl jsem ho jenom několikrát na jevištích, na pódiích, malého pána energicky udávajícího rytmus velké kapele. Zněla ne-napodobitelnou krásou. Slýchal jsem ji v rozhlase, rozsévala vzácné květy muziky na poušti padesátých let, v duchu jsem vždycky viděl malého pána, udávajícího rytmus velké kapele, která svítila jak souhvězdí nad pouští.

Legenda pro mne se narodila, když se mi nějak bůhvíjak dostalo do ruky číslo časopisu TRN, věnované jazzu. Stalo se to těsně před tím, než přišli nacisti. Malý pán tam byl na fotografii s tenorsaxofonem a říkalo se, že hrál sólo ve skladbě, jež se stala prvním trnem v očích prvních i pozdějších policejních dozorců nad krásnou muzikou. „Ráda zpívám hot“, pro mne raný závan nádhery zvuku, jakou vnímáme zejména v neopotřebovaném mládí. Na příkaz policejních dozorců museli v notovém vydání písničku přejmenovat na „Ráda zpívám z not“ a postarali se tak o první demonstraci cenzurní absurdity. V jazzu slovo „hot“ nebývá spojováno se zpěvačkami držícími při zpěvu před nosem partesy.

A bylo tam to sólo, tenorové sólo, a legenda pravila, že je to jediná zvuková stopa malého pána před velkým orchestrem, která po něm zbyla. Teprve po mnoha letech mi členové té velké kapely potvrdili, že to není legenda, že je to skutečnost.

První policejní dozorce vzal čert, přišli jiní. Zase legenda, jenže – jak mi bývalí muzikanti malého pána řekli po letech – založená na velmi prozaické, dnes skoro nepředstavitelné a velice ošklivé zkušenosti.

Sbor policejních dozorců, jak těch už v pekle, tak těch tehdy na pozemském nebi, měl vždycky ideologické potíže s hudbou, kterou se svým orchestrem vyráběl malý pán. Byla americká, v prazákladech objevená lidmi, jejichž rasa rozhodně nebyla arijská, hrálo ji nepřiměřeně mnoho židů, dostala označení „židonegroidní“. To do značné míry byla, aniž nám to vadilo jako jim. Později byla prohlášena za „buržoazní“, a to je záhada: co tím malý Fricek, ten velký myslitel všech ideologií, vlastně myslel? Snad že Duke Ellington prokazatelně nebyl proletář a Paul Whiteman vystupoval ve fraku? Mělo to vyvážit ty desetitisíce dětí černých ghatt a židovského Bronxu, které ji vyluzovaly?

Dělala tedy starosti policejním dozorcům a malý pán se o to přičiňoval. Vymysleli si tedy vzorný jazzový (podle nich „džezový“) orchestr, pověřili

vzorné skladatele složením vzorných džezových skladeb, a výsledek předvedli shromážděným džezovým kapelníkům, muzikantům, kritikům a jistě taky dozorem pověřeným fízlům.

Když ta kapela dohrála své jásavosti, vstal – dle legendy – malý pán a prohlásil: „Dokud mi nedáte něco lepšího, než je Stan Kenton, budu hrát Stana Kentona.“

Tak ho, i s kapelou, poslali hrát do cirkusu.

Myslím, že nezáleží na tom, že podle svědectví několika přítomných to bylo trochu jinak. Takové jsou legendy vždycky. Vždycky to bylo trochu jinak, jenže zůstává v tom zachován duch věci, princip, o který šlo a od něhož se malý pán nikdy neuchýlil, natož aby ho zradil jako jiní.

A tak byl pro mne – a pořád je – legendou mého mládí, které ubíhalo v rytmu vteřin v Lloyd, které i při procházkách v lese, osamělých, jak už potom v životě nikdy osamělé nejsou, provázel Výletní swing. Tou krásnou náladou mládí, jako Laura, ta tvář v mlhavé noci.

Malý pán byl český Paul Whiteman, často pomlouvaný jazzman ve fraku, z jehož kapely vyšlo tolik mladých hvězd, jež se proměnily ve velikány krásné muziky. Bix Beiderbecke pars pro toto. A z líhně malého pána Krautgartner, Kubernát, Ulrich, Raška, Preis, Hála, Vrba, Irmanov.

Souhvězdí legendy črtané do času rukama malého pána před velkým orchestrem.

*Publikováno v knize Lubomíra Dorůžky a Miloslava Ducháče
KAREL VLACH – 50 LET ŽIVOTA S HUDBOU,
kterou vydalo nakladatelství Ekopress.*

MALÁ DIVADLA

Josef Škvorecký

V Torontu existují také. V raných sedmdesátých letech, kdy se zdejší lidé ještě pamatovali na sovětskou invazi do Československa – z paměti ji vymazalo mnoho pozdějších nepěkností, o nichž svobodný tisk průběžně informuje – viděl jsem v jednom takovém divadélku kanadskou dramaturgii *Dobrého vojáka Švejka*. Během dalších let řada „malých“ divadel, většinou, ale ne výhradně studentských, uvedla Havlovo *Vyrozumění*, *Žebráckou operu* (dokonce světovou premiéru anglického znění v překladu Michala Schonberga) a snad ještě jiné. Ohlas toho všeho se však nedá srovnat s kulturní explozí, jakou koncem padesátých let a v průběhu let šedesátých zaznamenaly scény, jimž se obvykle říkalo „divadla malých forem“.

Vysvětlení je snadné. Všechny tlaky, které ve společnosti obšťastněné tuhou cenzurou doléhají na každého, v Torontovicích nad Ontárijkou neexistují. Politiku tu lze většinou ignorovat, a když ne, projevuje se tlak pouze ekonomický, ne intelektuální. Netýká se svobody myšlení a projevu, jenom portmonky.

Samozřejmě jsme v exilu o tom všem usilovně přemýšleli v dobách, kdy se pád diktatur zdál naprostě většině z nás nereálný; jako radostná událost, které se ovšem bohužel nedožijeme. Došel jsem tehdy k jednoduchému závěru: fyzická krutost takových režimů, jakkoli strašlivá (Auschwitz, Gulag) nevyděljuje lidskou společnost z přírody, která je přece jednou velkou krutostí zvanou alimentární cyklus. Člověka odlišuje od všech ostatních živých tvorů schopnost myslet, logicky myslet, a právě na ni je namířena tuhá cenzura.

Patrně jsem objevil Ameriku. Budiž. Na tuhle Ameriku se dnes víc a víc zapomíná.

Totalitní diktatury jsou cosi, co se přičí samé lidské podstatě, tomu jedinému, co člověk nemá společného se zvířaty. Jsou tak naprosto nepřírozené, že dříve nebo později se samy zhroutí. Dlouho to vypadalo, že to bude spíš později než dříve.

Koncem padesátých let do toho vpadla vlna čehosi, co ať bylo velké, malé nebo prostřední umění, podobalo se oáze v poušti, kterou žízňící poutník tak dlouho hledal.

Když jsme chodívali po Praze s Honzou Zábranou, říkali jsme si, že všechno, co je v kultuře dobré a zajímavé, vzniklo z odporu ke straně. A tak

to bylo, a nebyl to nutně odpor zakódovaný do politických jinotajů, do satiry. Když se na scéně Semaforu objevila Eva Pilarová a zazpívala písničku Elvise Presleyho s textem Jiřího Suchého *Co je to láska*, Semafor se zachvěl v základech. V textu zpěvačka probírá různé protiklady. *Ví, že kočka není pes, že Brno není Praha, že be-bop není swing* apod., marně se však ptá: *Co je to láska?* – tedy normálně banální, normálně nevinný problém mnoha šlágrů. V poslední sloce však zazpívá, *že moped není vůz / že Armstrong není Rus* – a sál exploduje.

To je zakódovaný, na všemožných asociacích založený politický protest, podobně jako mnohem později v písničce Vodňanského a Skoumala: *„Mičurinova ulice / tam bydlí moje milá / Mičurinova ulice / ulice Mičurinááá...“* Tady jde o sémantický vtíp. Z jiné oblasti, než jsou písničky, z oblasti, z níž se brzo zrodil mýtus všeučence Járy da Cimrmana. Vynález saxofonu přičítá dr. Hedvábný (Karel Velebný) v rozhlasovém baru U pavouka hraběti Thurn-Taxisovi, který si šlapal na jazyk. Jeho zámek obtáčel hradní příkop naplněný vodou a v té vodě večer co večer musela koncertovat zámecká kapela. Všem muzikantům to šlo, jenom klarinetista měl potíže: dřevěný nástroj se totiž pokaždé nasákl vodou a hrál falešně. Knížepán tedy nařídil vyrobít klarinet kovový, s otvory přikrytými klapkami, aby se tam voda nedostala, a nazval jej Taxisfon. Jenomže si šlapal na jazyk, a tak po Taxisfonu či Thaksisfonu (vyslov anglicky) po různých dalších hláskových změnách nástroj vešel v obecné užívání pod jménem „saxofon“.

Hezký autorský nápad, bez zakódovaného politického ostnu. Ten dodala až lidová legenda – ale možná se to skutečně stalo, nevím – podle níž přednášku dr. Hedvábného slyšel v noci redaktor Rudého práva, který hned druhý den napsal do kulturní rubriky sloupek asi v tom smyslu, že naše socialistická společnost je založena na vědě, a nemůže připustit, aby Čs. rozhlas dezinformoval posluchače. Je známo, že saxofon zkonstruoval Francouz (ve skutečnosti Belgičan, moje poznámka) Rudolf (ve skutečnosti Adolf) Sax, a nikoli nějaký feudál.

Ale co říct Suchého textu, v němž by politický jinotaj našel snad jen shakespearovský badatel, přesvědčený, že Shakespeare byl někdo jiný:

*Malé kotě
spalo v botě,
nehas co tě
nepálí.*

Do oblasti znešvažené texty plnými bezzubostí vynucených obavou z cenzury, anebo optimismem zítřků, kdy se bude tančit všude, vpadla poezie. Od podobné invaze kvality v textech Voskovce a Wericha za první republiky to bylo poprvé, kdy řemeslného textaře, jenž sice uměl sestavit text tak, aby dlouhé samohlásky připadly na dlouhé noty, ale jenom výjimečně ho napadlo něco jiného než cukerinové poznatky o vzájemném svádění obou pohlaví, vystřídal básník.

Školdozorci nebyl vítán. Semafor se nuceně stěhoval sem a tam, protože nájemníci v horních poschodích si stěžovali na rámus a podobně. Publikum divadélko milovalo.

A nebyly to jen písničky. Ivan Vyskočil si v roce 1958 vymyslel inspirovaný termín „text-appeal“ a provozoval jej nejdřív v Redutě a potom na jevišti Pickova Paravanu, takže vlastně zase v Redutě. Zvláštní, brilantní texty, které vycházely z přesného pozorování a často ústily v absurditě, která nezdědka měla nezakódovaně aktuální asociace – „Tajný tajný“. Vždycky v nich byl humor – nikdy ne ten založený na pomrkávání do publika – který u velkých mistrů západního divadla absurdity nebyl samozřejmý.

České divadlo absurdity, Václav Havel, bylo v tomhle ohledu podobné: originál jako Puzuk se asi jinde nevyskytoval. Ale z čeho to všechno vyrostlo? Ze stejné – tradice? Z jakéhosi českého specifika? Ze zkušenosti dvou diktatur, kterou zachycuje verš „Když mě vidíte, jak se směju, to se směju, abych nemusel brečet“? Asi: z podobné životní situace se zrodila absurdita vševědce Cimrmana. A původně mimo Prahu Ypsilon, Večerní Brno; a mimo historické země Milan Lasica a Július Satinský, a taky Radošínské naivné divadlo. Zpívali stejnou, ale osobitě, vynalézavě, krásně varírovanou písničku.

Tehdejší moc ji neznala, nebyla jí schopna. Dlouho se snažila ji přehlušit, pak ji tolerovala, ale nesmířila se s ní. A třebaže si na pomoc přivolala cizí obrněnou vozbu, nakonec podlehla.

V české kultuře to byla krásná doba. Radost na věky.

ŽERT JOSEFA ŠKVORECKÉHO

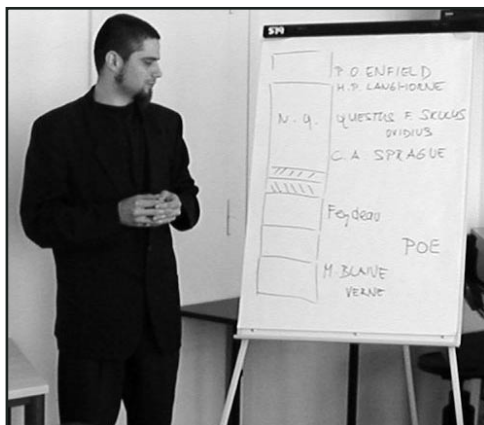
Vladimír P. Polách a Ivana Procházková

Román Josefa Škvoreckého *Nevysvětlitelný příběh aneb vyprávění *Questa Firma Sicula** vyšel jako jedenáctý díl řady *Spisy Josefa Škvoreckého* v nakladatelství Ivo Železný v Praze 1998.

Pro první část této studie jsme zvolili přístup čtenáře, který vnímá román především v jeho prvním plánu a který *přistoupí na svět fikce*, v němž se příběh odehrává. Tento přístup jsme nazvali *prvním čtením*¹. Následující *druhé čtení* naznačuje možný přístup čtenáře kritického a analyzujícího. Celá studie byla původně přednesena na studentské vědecké konferenci *Cesta tam* a zase zpátky v české literatuře, jež se konala v květnu roku 2002 v Praze; autoři jsou studenty bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

ČTENÍ PRVNÍ

Škvoreckého román je zřetelně strukturovaný, takže čtenář již na počátku nabývá dojmu, že se mu do rukou dostala odborná studie, nikoliv dílo beletristické. Jednotlivé části, z nichž každá má vlastní název, se navzájem prolínají a doplňují, je tedy třeba číst je jako celek. Nemá-li čtenář dostatek chuti či sil, a vynechá-li některý z oddílů, kolečka do sebe přestanou zapadat a soukolí se zadrhne.

*Vladimír P. Polách přednesl tento příspěvek na studentské vědecké konferenci *Cesta tam* a zase zpátky v české literatuře.*

Foto archiv PdF UK

¹ První čtení bylo autory zkráceno pro potřeby časopisu *Danny*.

V oddílu prvním, nazvaném Úvod, nás fiktivní editor svazku Patrick Oliver Enfield seznamuje s objevem studentů mayské archeologie z Miskatonické univerzity, vedených prof. Howardem Phillipsem Langhornem. Jedná se o tzv. Questův rukopis, nalezený v Copánu, středisku mayské kultury, v podobě sedmi svitků, zatavených v časem již značně poškozené schráně. Tyto útržky kdysi snad celistvého, z latinského originálu nejprve do angličtiny a poté panem Danielem S. Miritzem do češtiny přeloženého textu, tvoří narativní část románu, editorem nazvanou *Naratio Questi*. Nejen schránku, ale i text poškodil na mnoha zásadních místech čas, a tak Enfield vsadil na svou intuici a do závorek uvedl pravděpodobná znění chybějících vět a slov. I ze značně fragmentárních útržků je zjevné, že jde o deníkové zápisky, jejichž autorem je mladý římský občan, proti své vůli voják, geniální vynálezce *Questus Firmus Siculus*. Kromě výše uvedených skutečností mu patří zřejmě i statut utajeného syna slavného básníka *Publia Ovidia Nasona*, zde zmiňovaného též pod jménem *Capito*. Kromě vlastních zážitků věnuje *Questus* značný prostor právě svému otci, zvláště jeho osudům po útěku z vyhnanství v Tomidě. O souvislostech Ovidiova úniku není dodnes historikům nic podrobnějšího známo, *Questova* zmínka o této události se tedy pochopitelně stala senzací.

K *Naratiu* editor Enfield připojil vysvětlivky a vlastní komentář, v němž se věnuje podrobnostem *Questovy* cesty do Ameriky, jeho zásadnímu vynálezu parního stroje a také již zmiňovaným nejasnostem okolo Ovidiova vyhnanství a jeho údajné smrti utonutím.

Poslední, nikoliv však nevýznamnou část knihy tvoří *Dopisy* vnímavých čtenářů, rozšiřující poznatky o nálezů studentů z Miskatonické univerzity. Jde o tři reakce na jednotlivá dřívější vydání překladů *Questova* rukopisu. Ke každému dopisu je připojen zvláštní komentář, v němž editor vyhodnocuje věcný přínos čtenářských postřehů a informací pro možné odborné závěry.

Jako první reagoval svou připomínkou Francouz *André Fouillet*. Upozornil na až podezřelou podobnost fragmentu Ovidiovy frašky, obsaženého v *Naratiu Questi*, s „prvním dějstvím komedie *Georgese Feydeaua*, francouzského dramatika z přelomu 19. a 20. století, nazvané *La Puce a L'Oreille*“². Dalším dopisem informuje pan *Rudolf Ceeh*, bývalý provozní ředitel firmy *Michaela Swinkels & Company* v (tehdy) Západním Berlíně, o nálezů

² *Josef Škvorecký: Nevysvětlitelný příběh aneb Vyprávění Questa Firma Sicula, s. 118. Všechny citace pocházejí z dosud jediného českého vydání v nakladatelství Ivo Železný, 1998. (Dále jen Nevysvětlitelný příběh...)*

dalšího fragmentu Questova rukopisu (zde otištěný překlad je dílem profesora Clarka Ashtona Sprague z Arkhamské koleje Miskatonické univerzity). Objevil ho v zapečetěné lahvi na Kerguelenách pan Schellendorf, voják na nacistické ponorce UB 1809-49. Pan Ceeh přiznává i oprávněné pochyby o pravosti nalezeného svitku, pocházející především z úst Evy Althammerové, profesorky latiny, která dokument překládala do němčiny. Svitok líčí další z Questových výprav, tentokrát do nitra Antarktidy. Jak vyplývá ze závěrečné hypotézy Patricka O. Enfielda, Questova cesta se podivuhodným způsobem propletla s cestou hrdiny dobrodružného románu Edgara Alana Poea Vyprávění Arthura Gordona Pyma z Nantucketu (1837). Na možnou souvislost přivedla Enfielda nápadná podobnost jména ostrova, na který se oba hrdinové po strastiplné cestě dostali. U Questa se objevuje název Tsalus, u Pyma potom varianta Tsalal. Oba shodně popisují obyvatele ostrova jako černochoy s černými zuby i očním „bělmem“, oba též uvádějí podobná jména náčelníka tohoto kmene. Questova varianta Vitus je zřejmě přesmyčkou Poeova Too-wit. Oba se z ostrova nakonec zřejmě dostali živí, soudě jednak podle doslovu Poeova románu a jednak podle záznamu Questa Firma, a osud řídil jejich cesty dál shodným směrem. Tato skutečnost vyplývá zase z posledního připojeného dopisu, jehož autorkou je slečna Muriel Blai-ve, odbornice na dílo Julese Verna. Ve svém příspěvku poukazuje na styčné body mezi Questovým koncem na Kerguelenách a koncem hrdiny Verneova románu Ledová sfinga (jedná se o „dokončení“ Poeova románu Vyprávění Arthura Gordona Pyma z Nantucketu), jehož originální francouzský rukopis právě analyzuje. V rukopise byla údajně vydavatelem vyškrtuta jedna z posledních vět románu, která popisuje, kterak trosečníci z lodi, na které se plavil i Pym, narazili na tzv. ledovou sfingu, ledový útes s obrovskou magnetickou silou. Na něm však nebyla za kovové části oděvu připoutána pouze mrtvola hrdiny A. G. Pyma, ale také mumie římského vojáka, jehož štít nesl vyryté jméno Questovo.

ČTENÍ DRUHÉ

Pátrání

Dopisy, které tvoří druhou část Škvoreckého románu, nutně vedou čtenáře k zamyšlení. Zůstaneme-li ve fikčním světě, pravděpodobně nás zarazí některá jména, jež jsou v těchto dopisech zmiňována a která bezpochyby patří do světa skutečného. Stojíme-li v pozici badatele, musíme si položit otázku jejich funkce pro celkové vyznění Škvoreckého románu. Abychom

tuto funkci dokázali analyzovat, musíme se pokusit dešifrovat je v rámci kontextu skutečného světa.

Georges Feydeau, francouzský dramatik, jehož hra má podezřele připomínat ztracenou frašku Ovidiovu, je osoba poměrně lehce doložitelná. Tento Francouz, jehož životní pouť je ohraničena daty 1862 a 1921, autor komedií a frašek, patří dnes do každé obsáhlejší učebnice francouzské literatury. Zmíněná divadelní hra *La Puce a L'Oreille* existuje; do češtiny byla přeložena pod názvem *Brouk v hlavě*. Jméno Julese Verna, autora *Ledové sfingy*, o níž je řeč v dopise „studentky francouzské literatury“ Muriel Blaive, zajisté není třeba představovat. Ovšem co samotné jméno studentky? V Čechách není toto jméno zcela neznámé. V roce 2001 vyšla v nakladatelství Prostor politologicko-historická práce Muriel Blaive *Promarněná příležitost. Československo a rok 1956*. Jak však dekódovat vztah reálně žijící postavy, Francouzky a historičky, k literárnímu dílu českého autora? A existuje vůbec?

Nicméně již fakt, že dvě jména, o kterých je v textu řeč, jsou bezpochyby doložitelná, a možnost, že existuje i propojení mezi románem a osobou reálně žijící, nás nutí podívat se na celý román znovu, a tentokrát podrobněji. Vzhledem k charakteru tohoto druhého pohledu jsme se rozhodli jej označit za *druhé čtení*, do jisté míry identické s klasicky chápanou interpretací textu.

Určitou indicií je samotná dedikace románu. *Zdeně tento žert k čtyřicátému výročí*, čteme na předsádce knihy. Klíčovým slovem – jak doložíme později – je slovo žert. Dedikace tak sama o sobě naznačuje, kterým směrem se při druhém čtení ubírat, případně co a koho hledat za jednotlivými jmény a údaji.

Jako první verifikace této teze slouží už drobný údaj v tiráži, totiž věta *Z angličtiny, s přihlédnutím k latinskému originálu, přeložil Daniel S. Miritz, 1998*. Není pravděpodobně příliš troufalé „přeložit“ jméno „překlada-tele“ jako Daniel Smiritz, tedy Danny Smiřický, Škvoreckého alter-ego z mnoha jeho předchozích románů.³ Překladatel a autor tedy jedno jsou, což ve spojení s žertem vede k závěru, že žádný anglický originál a ani latinský text nikdy neexistovaly, a existence Questova rukopisu je tedy fikcí.

Podíváme-li se nyní podezíravěji na plejádu jmen, která v románu figurují, musí nás zaujmout již jméno „editora“ fiktivního prvního vydání, jímž

³ Autor tohoto pseudonymu již jednou použil i v neliterární situaci, když jím zaštitil vydání Hrabalových *Ostře sledovaných vlaků*, jak též podotkla Helena Kosková ve své recenzi *Nevysvětlitelného příběhu*, *Tvar* 1997/7, s. 13. Pseudonym se též v osmdesátých letech objevil v časopise *Západ*, kam Josef Škvorecký hojně přispíval.

je Patrick Oliver Enfield. Jeho jméno není nic jiného než akronym jména POE, jímž se zajisté míní americký spisovatel Edgar Allan Poe, tedy autor, ke kterému se Josef Škvorecký hlásí už od svých literárních začátků. Není to ovšem odhalení překvapující, je k němu dán návod již v románu samotném, na Poea a jeho *Příběhy A. G. Pyma*⁴ naráží i pan Ceeh (s. 139) a dále jej rozvádí Enfield v komentáři k Ceehovu dopisu a jím nalezenému fragmentu (s. 145-147).

Dekódujeme-li takto první kamufláž, můžeme se pokusit najít další. Miskatonická univerzita a Arkhamská kolej (Arkham college), zmíněná ještě v předmluvě jako akademické pracoviště prof. Langhornea, je znalcům anglosaské literatury pravděpodobně známá jako fiktivní⁵ instituce, spojená s dílem H. P. Lovecrafta, dalšího klasika hororového a detektivního žánru. (Podotkněme ještě, že i město Arkham je Lovecraftův výmysl.) Stejně jako v předchozím případě, i zde jsou dalším vodítkem iniciály: jméno Howard Phillips Langhorne odkazuje znovu na Howarda Phillipse Lovecrafta. Navíc, stejně jako Verne napsal i Lovecraft prózu, která svým způsobem navazuje na Poeův román: v románu *V horách šílenství* (At the Mountain of Madness, 1920) se výprava vědců z Miskatonické univerzity vydá do míst, kde se kdysi objevil i nešťastník Pym.

Clark Ashton Sprague, který je v románu odpovědný za německý překlad zlomku Questova rukopisu, nalezeného ve Východním Berlíně, nápadně připomíná⁶ Clarka Ashтона Smithe (1893-1961), amerického spisovatele fantastických příběhů a souputníka a přítele Lovecraftova.

Ovšem ani pojmenování samotného hrdiny není náhodné: nejenom že jméno Siculus nenápadně svádí čtenáře k jisté záměně za slovo „šikula“ (zvláště při jeho dalším skloňování), ale především v jeho příjmení, Questus⁷, je skryto jedno z klíčových slov: anglické „quest“, tedy „pátrání“ či „výprava“. Nejde však „pouze“ o literární nomen omen, tedy poukaz na Questovy životní osudy, ale o určité naznačení směrem ke čtenáři. Škvorec-

⁴ Ačkoliv by bylo snad vhodnější používat název *Vyprávění A. G. Pyma z Nantucketu* (*The Narrative of A. G. Pym of Nantucket*), pracovali jsme s českým vydáním z r. 1995, které vyšlo pod názvem *Příběhy Artura Gordona Pyma*. Vydala Jota, Brno. Další citace z Poeova románu jsou z tohoto vydání (dále jen *Příběhy...*).

⁵ Dnes ovšem již i instituce reálná, spolu s další „virtuální“ Miskatonickou univerzitou. Především tato druhá, o níž lze zjistit více na URL <http://www.miskatonic.net/>, je výslovně zaměřena na studium díla a odkazu H. P. Lovecrafta, E. A. Poea a jiných děl.

⁶ Stejně jako existuje nápadná podobnost hlásková a rytmická mezi jmény Edgar Allan Poe a Artur Gordon Pym.

⁷ Jak cudně podotýká editor Enfield, cognomen *Questus* není jinak v římských pramenech doložený. Nevyšvětlitelný..., s. 93.

kého román je totiž detektivkou dvojitou, nebo vlastně dokonce trojnásobnou: pátrání samotného *Questa Sicula* po osudu *Publia Ovidia Nasona* se prolíná s pátráním fiktivního editora po osudech fiktivního rukopisu, ale jde též – a rozhodně ne v poslední řadě – o určité upozornění, že čtenářovo chápání knihy by mělo být především *pátráním* (to je vlastně náplní našeho *druhého čtení*).

Místa činu

Dobrodružství Artura Gordona Pyma, Ledová sfinga, V horách šílenství. Tři knihy, k nimž *Nevysvětlitelný příběh* tvořit jistý literární „prequel“⁸, prvoopočátek, ale má je též obohatit o nová fakta. Ovšem ambice Škvoreckého románu jsou mnohem větší. Nejde „pouze“ o doplnění světa literárního, ale i toho reálného, čtenářova! Vždyť najednou je jasné, proč se *Ovidius* stal obětí římského *relegatio* a kde a jak žil po svém zmizení z *Tomidy* (*Konstanzy*). Historikové, zabývající se dějinami antiky, jsou usvědčeni z nedbalosti, neboť jinak by nemohli opomenout, že Římané vynalezli parní stroj. A stejně tak předchozí redaktoři mnoha nakladatelství, jejichž rukama prošel rukopis *Ledové sfingy*, si dodnes nedokázali vysvětlit onu záhadnou *deleatur* na jeho konci... atd. atd. Jako bychom slyšeli slova *Pymova*: „...díky mně, jakkoli nepřímo, otevřely se vědě oči, a ona spatřila nejvzrušivější tajemství...“⁹ Tady však nemluví *Pym*, tady *jedná* Škvorecký.

Ovšem: to vše je svět fikce, do které se sice realita prolíná, ale která realitu pravděpodobně zpětně neovlivní. Je to detektivka, nikoli investigativní reportáž. Detektivka jako žánr blízký autorovi samotnému, ale například i *Poeovi*, tentokrát ovšem detektivka nejenom dějová, ale především literární, či snad i metaliterární. Právě v tom, že se v ní prolíná fikce s realitou, skutečno s neskutečným, dovoluje autorovi ponechat mnohé věci bez vysvětlení, mlčením přejít iracionálně vyhlížející pasáže, ba dokonce ponechat nejednu otázku bez odpovědi. Stejně jako to udělal ve svém jediném románu *Edgar Allan Poe*.

Nevysvětlitelný příběh se nicméně hlásí nejenom k detektivním prózám, ale především, jak již bylo naznačeno výše, k tradici fantaskních, magických próz, bezuzdného vyprávění a dobrodružných příběhů. Je z něj cítit radost z fabulace, z vyprávění příběhu mladého *Questa*, nadaného římského

⁸ *Situace je ovšem poněkud komplikovanější. Existuje – J. Škvoreckým podporovaná – domněnka, že Poeovy Příběhy A. G. Pyma vznikly jako volné pokračování románu A. Seaborna Symnozia, aneb Plavba plná objevů (Symnozia: A Voyage of Discovery, 1820). Stejně tak na Poea nenavazuje jenom Verne a Lovercraft, ale řada dalších autorů. Srov. Škvoreckého doslov k Příběhům..., s. 194 a 199.*

⁹ *Příběhy...*, s. 121.

pacifisty, který je shodou okolností svědkem vzrušujících událostí. Škvorecký v tomto románu na jednu stranu dokazuje, že ani po sedmdesátce nezapomněl psát lehce a svižně, vykresluje živé a životné postavy, na druhou stranu je již také poučeným autorem a teoretikem, který se nespokojí s „pouhým“ příběhem (jak to do jisté míry, ovšem za jiných okolností, kdysi udělal Poe), ale udělá z něj hru pro sebe i pro čtenáře.

Přistoupí-li čtenář na tuto hru, tedy podstoupí-li naše *druhé čtení*, může to být hra navíc i zábavná, vlastně jakási komedie. I proto se pravděpodobně Ovidiova ztracená hra, ve které vysvětluje důvody svého vyhnání z Říma, „objevuje“ ve Feydeauově frašce *Brouk v hlavě* (dějství první, výstup třetí). Ačkoliv pro Škvoreckého – resp. pro P. O. Enfielda – je „*Evidentní fragment Feydeaua v Ovidiově textu ... záhadou*“⁴⁰, je to jenom trik, který slouží autorovi k navedení čtenáře: Brouk v hlavě je komedie o manželské nevěře, o omylech. Pokud by si snad čtenář již dříve nevyvodil, co stálo za Ovidiovým vyhnáním, zde má finální přihrávku. Dokonce i sám editor Enfield je si vědom toho, že se jedná o frašku, tedy komedii plnou omylů, a tedy o literární verzi reálného Ovidiova života (opět ono prolínání reality a fikce, tentokrát dokonce *uvnitř* románu!).

Sprague

Proč se postava Clarka A. Smithe objevuje ve Škvoreckého románu s příjmením „upraveným“ do podoby „Sprague“? Domníváme se, že tuto transformaci lze chápat v jejím českém „překladu“, tedy jako „z Prahy“. Není však pravděpodobné, i když ne zcela nemožné, že Škvorecký tím chtěl naznačit jistou příbuznost Smithova díla s Prahou, s tím, co se často chápe jako *genius loci* tohoto města, ona určitá fantasknost a magičnost, vystopovatelná například v dílech G. Meyrinka nebo D. Hodrové. Zdá se nám pravděpodobnější, že přídomek „z Prahy“ se vztahuje na Škvoreckého samotného – a to nejenom jakýmsi přihlášením se k Čechám (má takovou nebo podobnou funkci jméno Rudolf Ceeh?), ale především chápáním sebe sama jako české paralely těchto amerických autorů a z nich pak především A. E. Poea.

Vede nás k tomu řada indicií: Poeovo jméno je v díle téměř neustále přítomno v iniciálách jména Patricka Olivera Enfielda. Škvoreckého Questus je typologicky spřízněný s postavou A. G. Pyma z Poeova románu a má i jistou podobnost s mladým Dannym Smiřickým: hovorový jazyk, někdy naivní, ale vždy upřímné vnímání světa, drobné erotické motivy aj. Kromě toho si Škvorecký pro svého Questa „vypůjčil“ některé citace z Poeova románu¹¹.

⁴⁰ *Nevyšetřitelný příběh*, s. 120.

Možná není zcela náhodné, že se ve Škvoreckého románu objevila právě ta Feydeauova fraška, ve které je důležitý motiv dvojnicví. Kromě toho oba romány mají nejenom podobnou tematiku, ale jsou si blízké i formou¹². Dále není asi náhodou, že fragment Questova rukopisu, který je připojen k dopisu R. Ceeha, byl nalezen na Kerguelenách, tedy souostroví, které hraje výraznou roli i v příběhu A. G. Pyma (a následně i ve Verneově *Ledové sfínze*). Stejně tak samotný rukopis tohoto fragmentu, nalezený v zapečetěné láhvi, pak odkazuje na jiné Poeovo dílo, konkrétně na povídku nazvanou právě *Rukopis nalezený v láhvi* (The Manuscript Found in a Bottle)¹³. A konečně armádní popis ponorky, na jejíž palubě sloužil Schellendorf, nálezce onoho fragmentu, tedy U-Bot 1809-49, odkazuje na životopisná data Edgara Allana Poea (1809-1849). Jen dodejme, že Škvorecký je v Čechách znám jako znalec a obdivovatel E. A. Poea a jeho studie *Poe aneb Dobrodružství v literární vědě*, připojená k *Příběhům A. G. Pyma* ve vydání z roku 1995¹⁴, to jen potvrzuje.

Ačkoliv je tedy naše domněnka poněkud odvážná, domníváme se, že jde nejen o oslavu Poea a celé literární tradice fantaskních příběhů, ale také – především? – o paralelu mezi dvěma autory, Poem a Škvoreckým, vyprávěčem „Sprague“.

Žert

Komedie, zábava, žert, to jsou možné klíče ke Škvoreckého románu. Jeho čtenář se nutně musí vypořádat se záludností přístupu, který jsme zvolili: na jedné straně „prvočtení“ a jeho příběh, na druhé straně hlubší rozbor a analýza autorova postupu a jednotlivých románových vrstev.

Jejím výsledkem je pohled na román jako hru o literatuře, s literaturou a na literaturu, ve všech vrstvách se prolínající s realitou. Vraťme se teď ke jménu Muriel Blaive. Jak jsme řekli, je to jméno osoby reálně existující, nicméně její vztah k postavě studentky francouzské literatury v Nevysvětlitelném příběhu je poněkud t(aj)emný. A přesto jde o stejnou osobu. Otázkou zůstal pouze důvod jejího vstoupení do fabule románu. Zde jsme poprvé

¹¹ *Sám tak uvádí v Poznámce autora v Nevysvětlitelném příběhu, s. 156.*

¹² *Oba romány jsou vydávány za autentické texty: v případě Škvoreckého formou, kterou jsme již nastínil, u Poea se autor vydává za osobu, která svým jménem pouze zaštitila vydání příběhu opravdového A. G. Pyma, který bohužel tragicky zesnul a “obáváme se, že několik málo kapitol, které měly završit toto vyprávění, a které měl pan Pym právě u sebe, aby je zrevidoval (...) se nenávratně ztratilo při nešťastí, v němž sám zahynul.” (Příběhy..., s. 166). Oba jsou tedy nedokončené.*

¹³ *Variace tohoto motivu se objevuje i v Příbězích, s. 107, kde kapitán lodi Jane Guy zanechává na Kerguelenách dopis v láhvi jako vzkaz.*

E. A. Poe: Příběhy Artura Gordona Pyma. Jota, Brno 1995, s. 174-199.

vážněji uvázli, když se nám nepodařilo nalézt logickou souvislost, aluzi či kontext, a museli jsme kapitulovat. Nezbylo než dát slovo samotné paní Blaive: „Vaše domněnka [o identitě reálné a románové postavy, pozn. aut.] je správná. Josef Škvorecký si vymyslel tenhle vtíp, který není nic víc než žertík mezi kamarády.“¹⁵ Znovu to slovo – žertík!

Ačkoliv se náš rozbor snažil vyhnout hodnocení, domníváme se, že na příkladu „soukromého žertíku“ lze dokumentovat jednu ze slabin románu: je to promyšlený organismus, který ale může okouzlit a pobavit jen čtenáře zkušeného nebo ochotného obětovat spoustu energie dekodování textu. Čtenář sice pravděpodobně neuvěří spršce podezřelých nálezů a komentářů, nicméně to není záruka, že se po prvním čtení pustí do dalšího bádání. Snad by stačilo lépe zamaskovat některá jména. Rozpačitě proto působí dodatky a komentáře a vůbec „dopisy“, podepsané jmény Fouillet, Ceeh a Blaive, které mají čtenáři pomoci hledat klíč. Je to snad výraz obav, že román ne-nalezne dostatek čtenářů, kteří budou ochotni podstoupit druhé čtení i bez nich (popřípadě alespoň bez polopatistických aluzí na Poea, Verna aj.)? Je to možné, nicméně jejich zařazení do románu paradoxně může fungovat kontraproduktivně: vzhledem k množství již obsažených narážek a „řešení“ klade Škvorecký na svého ideálního čtenáře snad až příliš vysoké nároky.

To však nic nemění na tom, že Škvorecký, brilantní vypravěč a autor, si dovolil zavtipkovat nejen na účet čtenářů, ať už těch jedenkrát, či těch dvakrát čtoucích, ale především si zažertoval se samotnou literaturou, a tím jí vyznal svou lásku a poctu. A je také možné, že nehledal tak předeální čtenáře, kteří by stopovali každé jméno a místo v románu zmíněné, a všechny tyto narážky a vodítka byly jenom soukromý žertík¹⁶.

¹⁵ Z e-mailové korespondence mezi autory a paní Muriel Blaive, 1. 11. 2001.

¹⁶ V této souvislosti nám nezbyvá než vyjádřit překvapení a politování nad Poznámkou autora, připojenou k našemu vydání (s. 155-156). Na tomto malém prostoru Škvorecký nejenom že odhaluje, kdy a jak vznikl jeho zájem o tuto tematiku literární i reálnou (plánovaný výlet na Kergueleny), ale především odhaluje část celého principu, na kterém je román vystavěn a některé vazby, narážky a zápletky. Nevíme, je-li důvodem takového vyložení karet znovu obava, že text by mohl jinak být pro čtenáře příliš enigmatický (obava, kterou my ovšem nesdílíme), nebo jiné příčiny. Jisté je, že mnohým čtenářům může Poznámka autora zkazit to nejlepší, co jim román může dát: radost ze hry a objevování.

OSOBNÍ FOND JOSEFA ŠKVORECKÉHO V LA PNP

Karol Bílek

Přestože převážná většina rukopisů a dokumentů, týkajících se literární i nakladatelské činnosti Josefa Škvoreckého, je uložena ve fondech torontské Fisher Library, některé jsou badatelům k dispozici i na území České republiky. Osobní fond Josefa Škvoreckého, uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví na Starých Hradech, tvoří v současné podobě hlavně rukopisy. Část starších strojopisů byla získána od Vladimíra Justla, zbytek tvoří drobné dary autora a xerokopie věnované Josefem Škvoreckým na jeho výstavu v PNP. I ukázky z korespondence a některé cizí rukopisy jsou zachovány v xerokopiích. Díky této výstavě však Literární archiv Památníku národního písemnictví vlastní i originály nakladatelských tisků a fotografie autorovy. Fond, jehož soupis následuje, je uložen ve čtyřech archivních kartonech a zahrnuje období 1948-2002.

DOKLADY

- původní seznamy archiválií předaných literárnímu archivu Památníku národního písemnictví v Praze, b.d., strojop., 2 ll
- dokumentace politického a kulturního vývoje ČSR v letech 1948-1989, xerokopie, 25 ks
- spisy o vyřazování knih z knihoven ČSR z let 1971-1972, xerokopie, 4 ks

KORESPONDENCE VLASTNÍ

přijatá:

Čulík Ferdinand (xerokopie)	1	1973
Havel Václav (xerokopie)	1	b.d.
Hnatyshyn Ramon John (xerokopie)	1	b.d.
Hvězdenský ... (xerokopie)	1	1973
Jílek Jaroslav (xerokopie)	1	b.d.
Lorko ... (xerokopie)	1	1973

Netík Jaromír A. (xerokopie)	1	1971
nezjištění (xerokopie)	1	b.d.
Skála Martin (xerokopie)	1	1971
Stárek Jiří (xerokopie)	1	1971
Štaidl Jiří (xerokopie)	1	b.d.

odeslaná:

Škvorecký Josef Čtenáři	2	1974, 1989
----------------------------	---	------------

KORESPONDENCE RODINNÁ

Škvorecká Zdena (manželka)

odeslaná:

Škvorecká Zdena (manželka)		
Pelikán Jiří (xerokopie)	1	1972
Stárek Jiří (xerokopie)	1	1972

RUKOPISY VLASTNÍ

Cesta k ateliérům. Povídka, strojop., 40 ll

Divák v únorové noci. Povídka, strojop., 45 ll

Dopisy z Kanady. Fejeton, strojop., 9 ll

Dvě vraždy v mém dvojitěm životě. Detektivní příběh, strojop., 152 ll

Jezábela z Forest Hillu. Povídka, strojop. s rkp. úpravami, 28 ll

Konec poručíka Borůvky. Detektivní příběh, koncept, xerokopie, strojop. s rkp. úpravami, 19 ll, fragment, xerokopie, rkp., 33 ll,

Lviče. Román, xerokopie, tisk z roku 1974 s rkp. a strojop. úpravami, 134 ll

Mirákl. Román, fragment 1. verze, xerokopie, strojop. s rkp. úpravami, 30 ll, fragment, xerokopie, rkp., 16 ll

Návrat poručíka Borůvky. Detektivní příběh, xerokopie, fragment, rkp., 78 ll

Neharlekýnská romance. Povídka, strojop. s rkp. úpravami, 7 ll

Neuilly. Novela, fragment, xerokopie, rkp., 33 ll, strojop., 99 ll

Nové canterburské povídky. Sbíрка povídek, strojop., 154 ll
Podle Poea. Povídka, strojop. s rkp. úpravami, 9 ll
Poulínka. Povídka, strojop., 15 ll
Povídky tenorsaxofonisty. Titulní list a obsah sbírky povídek, strojop., 2 ll
Povídky z Rajského údolí. Titulní list sbírky povídek, rkp., 1 list
Práce pro kádrováky. Povídka, strojop. s rkp. úpravami, 9 ll
Prima sezóna. Sbíрка povídek, fragment, xerokopie, rkp., 31 list
Příběh inženýra lidských duší. Román, fragment, xerokopie, strojop. s rkp. úpravami, 55 ll fragment, xerokopie, rkp., 15 ll
Setkání na konci éry, s vraždou. Detektivní příběh, strojop., 276 ll, rkp., 1 list, kresba, 1 kus
Scherzo capriccioso. Biografický román o Antonínu Dvořákovi, fragment, xerokopie, rkp., 11 listů, strojop. s rkp. úpravami, 9 ll
Stínohra. Povídka, strojop., 44 ll
Špinavý, krutý svět. Povídka, strojop., 25 ll
Velká povídka o Americe. Cestopis, fragment, xerokopie, strojop. s rkp. úpravami, 6 ll
Všichni ti bystří mladí muži a ženy. Vzpomínky, fragment, xerokopie, rkp., 45 ll
Waynův hrdina. Povídka, strojop., 8 ll
Zachovalův band a Zbabělci. Vzpomínky, strojop., 28 ll
Zákony džungle. Povídka, strojop., 66 ll
Ženská logika. Povídka, strojop., 54 ll
Život Dannyho. Povídka, strojop., 11 listů

RUKOPISY CIZÍ

Havel Václav: *Obžaloba Josefa Škvoreckého*. Příspěvek do sborníku, xerokopie, strojop., 3 ll
Kalisch Jana: *Josef Škvorecký: A Checklist /Bibliografie Josefa Škvoreckého/*, xerokopie, strojop., 240 ll
nejištěný: mapa k šedesátinám Josefa Škvoreckého, xerokopie, 1 kus

Danny je náš! Sborník na počest 60. narozenin Josefa Škvoreckého. Fragment, uspořádal Alexandr Kliment, přispěli: V. Havel, M. Jungmann, P. Kabeš, I. Klíma, E. Kriseová, S. Machonin, F. Pavlíček, K. Pecka, L. Procházková, Z. Rotrekl, M. Šimečka, J. Šimsa, J. Trefulka, M. Uhde, Z. Urbánek, L. Vaculík, xerokopie, 20 ll

Makety obálek knih, které vyšly či byly připravovány v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v letech 1989-1990, 17 ll:

knihy č. 192 B. Hrabal: Městečko, kde se zastavil čas

č. 195 M. Kundera: Žert

č. 196 A. Lustig: Král promluvil, neřekl nic

č. 197 J. Novák: Milionový jeep

č. 199 L. J. Řehůřek: Mláďi

č. 200 K. Hvižďala – Z. Salivarová: Benefice

č. 202 I. Diviš: Konec štěstí

č. 212 J. Škvorecký: Hlas z Ameriky

bez č. P. Král: P. S. čili Cesty do ráje

TISKY A VÝSTŘIŽKY

texty vlastní:

Tankový prapor. Fragment z doby kultů. Stránková korektura z roku 1969, fragment, xerokopie, 1 kus

příspěvek ve sborníku Jan Křesadlo (2000), tisk, 1 kus

Danny. Časopis Společnosti Josefa Škvoreckého z let 2000-2002, tisky, 3 ks

firemní tisky (seznamy knih) nakladatelství Sixty-Eight Publishers z let 1972-1989, 13 ks

propagační tisky nakladatelství Sixty-Eight Publishers z let 1982-1987 a b.d., 7 ks

texty o životě a díle:

články a zprávy z let 1948-2002, výstřižky, 149 ks

FOTOGRAFIE

vlastní:

portrétní snímky, 5 ks

portrét s manželkou Zdenou, 1 kus

snímky s přáteli (O. Ulč, J. Gibian, A. Lustig, V. Chytilová, B. Hrabal, S. Mareš, A. Miller), 7 ks

místa v Torontu spjatá s jeho pobytem, 5 ks

rodinné:

Škvorecká-Salivarová Zdena (manželka) – portrétní snímky, 5 ks

cizí:

Hnatyshyn Ramon John – portrétní snímek, 1 kus

Miller Arthur – portrétní snímek z roku 1989, 1 kus

VARIA

Voskovec Jiří, Werich Jan, Ježek Jaroslav: Šůr polka – Zejtra je den taky.

Gramofonová deska vydaná v nakladatelství Sixty-Eight Publishers,

1 kus

nákupní igelitová taška na knihy a 2 firemní tužky nakladatelství Sixty-Eight Publishers, 3 ks

LETEM ČESKÝM TORONTEM

Michal Přibáň

Byl jsem v Torontu už jednou: v roce 1988 jsem tudy projížděl z Montrealu k Niagarským vodopádům vyjevený jako každý Čech, který se za komunistů na pár týdnů vymanil „domácímu vězení“ a vydal se za oceán. O českém životě v tomto městě jsem nevěděl nic, ale znal jsem všechny knížky Josefa Škvoreckého včetně exilových a v kapse jsem měl jeho telefonní číslo. Nicméně nezavola jsem. Ne snad ze strachu z dlouhých prstů StB (že by mohly dosáhnout až sem, mě tehdy věru nenapadlo), ale právě proto, že jsem znal Příběh inženýra lidských duší včetně pasáží o „Dannyho“ setkávání s návštěvami z domova. Nechtěl jsem riskovat, že si bude slavný autor mou pravděpodobnou nervozitu z našeho setkání vysvětlovat nějak špatně a že i mě bude podezírat z velmi nešikovné práce „pro ně“.

Osud mi po čtrnácti letech umožnil repete v podobě pracovní cesty, jejímž účelem bylo studium v archivech krajanských institucí, redakcích krajanských časopisů i v osobních archivech autorit české zahraniční literatury a žurnalistiky. Svými výpisky a poznámkami o dějinách Čechů v Kanadě samozřejmě čtenáře Dannyho obtěžovat nemíním, rád bych ale nabídl svého subjektivního průvodce „několika ulicemi“ současného českého Toronta.

Neboť česká komunita se ani v Torontu po listopadu 1989 nerozptýlila: sice, pravda, poněkud stárne, ale i dnes se občas objeví „posily“ mladší přistěhovalecké generace, která si už díky Bohu nemusí říkat „exulanti“.

V Torontu dosud vychází několik českých novin či časopisů. Dlouhou tradici má zejména *Nový domov*, jehož první číslo vyšlo už roku 1950. Redakce sídlí v Masaryktownu, v místě, kde se češtině věru nevyhnete (v plánu Toronta ovšem hledejte pod heslem *Mazaryktown*), a jeho vydavatelem je Masarykův ústav, představující už padesát let jisté zázemí torontských Čechů (dnes především zázemí informační a kulturní). Současnou jedinou redaktorkou Nového domova je **Věra Rollerová**, žena s pozoruhodnými životními osudy, která vydala předloni ve Zlíně útlou knížku nesentimentálních vzpomínek s názvem *Každá česká ženská může přežít, pokud jí nevadí vysavače*, již jsme recenzovali v minulém čísle *Dannyho*. Hlavní poslání časopisu paní Rollerové je zpravodajské. V každém čísle čtenář najde velmi pestrou a podrobnou „svodku“ hlavních událostí domácího politického a společenského života, adekvátní prostor dostávají reportáže a informace ze života krajanské obce.

Předchůdcem Věry Rollerové v roli redaktora Nového domova byl **Aleš Březina**, jehož zejména sportovní reportáže mnozí z nás pamatují z večerního vysílání *Hlasu Ameriky*. Březina redigoval *Nový domov* dlouhých devět let a koncem roku 1989 si zřejmě řekl, že je čas na změnu. Po roce příprav tak v dubnu 1991 vznikl časopis *Satellite 1-416*. Dnes si oba listy konkurují, nezdálo se mi však, že by šlo o konkurenci jakkoli nepřátelskou – část čtenářské obce mají společnou, částí se liší, zdá se však, že český čtenář v Kanadě je konzervativní a jakékoli snahy o přetahování čtenářů od jednoho listu k druhému by nepřinesly výsledek odpovídající vynaložené námaze.

Setkal jsem se také s **Janem Waldaufem**, který zde od roku 1985 vydává dvouměsíčník *Kanadský Sokol* a kromě toho patří k významným spoluorganizátorům krajanského života v Torontu. Nestihl jsem však navštívit redaktora *Kanadských listů* **Mirko Janečka**, pounorového exulanta, s jehož jménem se setkáte na mnoha

Vydavatelé Aleš Březina a Jan Waldauf

místech dějin české exilové publicistiky. Kanadské listy jsou sice zřetelně vydavatelským „osobním“ časopisem, přesto přinášejí i jinde obtížně dostupné informace o životě známých i veřejně neznámých Čechů všude ve světě.

*

Josef Čermák v torontské kanceláři ČSNS

Rozhodně ne méně významnou, doma však málo známou osobností českého národního života v Torontu je **Josef Čermák**. Patří ke generaci pounorových emigrantů, na Torontské univerzitě vystudoval práva a jako právník se zde také po léta živil. Pamětníci a znalci exilové literatury vědí, že se na počátku emigrace věnoval i poezii

a próze, záhy však začal svůj volný čas věnovat především Československému sdružení v Kanadě (ČSNS). Tato tradiční organizace, založená již roku 1939, měla svého času po celé zemi bezmála stovku místních organizací. Dnes, snad vlivem postupující asimilace či snadné bezprostřední komunikace s domovem, je jich mnohem méně, nadále však sdružení poskytuje konzultace i servis všem, kteří chtějí mít co do činění s Českou a Slovenskou republikou (nemusí jít tedy nutně o krajany a emigranty). Josef Čermák se v poslední době vrátil i k literatuře: ve zlínském nakladatelství Ateliér vydal jednak *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě* (2000), jednak výbor ze svého básnického díla *Bůh se tu zastavil...* (2001). Nyní pracuje na rozsáhlejší studii o českých a slovenských dějinách v Kanadě, termín dokončení a vydání však nechce slibovat.

Od prvních vteřin našeho setkání v sídle Českého a slovenského sdružení, které najdete v přízemí české kempeličky (440 Spadina Ave., až půjdete kolem), vytváří pan Čermák dojem, že je jen jedním z mnoha a že jeho práce pro kanadské Čechy není ničím výjimečná. Málem bych mu uvěřil, kdybych při druhém setkání na půdě Ústavu pro východoevropská studia Torontské univerzity nebyl několikrát svědkem situace, kdy ho velmi srdečně a s nepřehlédnutelnou úctou zdraví všichni profesori a akademičtí hodnostáři ústavu, a kdybych jeho jméno nezahlédl na dvou „pamětních deskách“ s poděkováním nejvýznamnějším osobnostem, které se podílely na založení

ústavu a které mu pomohly v prvních letech existence. Čermákovi je dnes 78 let, což ovšem nepoznáte dřív, než se k věku sám přizná. Pro případ, že by ho práce ve sdružení málo zaměstnávala, má ještě hobby: „Starám se o lidi ještě starší, než jsem sám,“ říká se sotva znatelným úsměvem.

*

Jedním z mých nejpozoruhodnějších zážitků byla torontská oslava výročí 28. října. Konala se s několikadenním zpožděním na faře svatého Václava a program stál zato – zvláště ona klasická „akademie“, tedy vystoupení dětí školního věku, recitujících dětské říkanky i „dospělou“ poezii často s neodolatelným anglickým akcentem (Uelké širé rodné laný). Také moravské lidové písně, jejichž zpěvačka vystoupila dokonce v kroji (nejsem folklorista a nepoznal jsem v jakém), byly pro posluchače z domova zážitkem. Skeptik by možná poznamenal něco o postupném odumírání češtiny v nečeském prostředí, optimista by se naopak zaradoval, jak se s tímto faktem děti a jejich rodiče perou. Šéfka knihovny a videopůjčovny Masarykova ústavu **Julie Novotná** mi ale řekla, že dětské čtenáře zajímají česká lepoprela a texty pro nejmenší, ale jakmile kluci dorostou dobrodružným příběhům a slečny dívčím románům, přimknou se k angličtině (dobrodružné romány v češtině, které v knihovně nechybějí, si pak místo nich půjčují jejich otcové). Možná to není příliš vlastenecký postoj, ale zdá se mi, že je to tak nějak v pořádku. Horší by bylo, kdyby vyhynula čeština doma...

Závažnější částí programu byly proslovy osobností. Předsedkyně sdružení **Radmila Locherová** stihla oslavit 28. říjen i v Praze a byla smutná a znepokojená, že na Václavském náměstí ve výroční den vlála jen jedna československá vlajka, že lidé nebyli nikterak slavnostně naladěni a že slavný den chápali vlastně jako kterýkoli jiný. Přítomný konzul (jinak prý zde vcelku oblíbený) ne příliš obratně zareagoval poznámkou, že naši lidé mají vyvěšování vlajek spojeno s povinnými výročími předlistopadového režimu a že si od toho budou potřebovat odpočinout. Jiný hlas v diskusi konstatoval, že Češi si váží slavných dnů své minulosti jen tehdy, je-li ohrožena budoucnost, což mi připadalo lapidární a přesné. Zásadnější výrok k postoji Čechů k vlastním dějinám zazněl z úst bývalého příslušníka jednotek Svobodné Francie na severoafrických bojištích a možná nejstaršího účastníka oslavy **Boba Moravce**, který odsoudil jednoho z kandidátů na prezidentský úřad za „nedostatek národní hrdosti“. Nikdo, kdo se dívá na Čechy takto skepticky a pohrdlivě, neměl by prý stát v jejich čele. Ačkoli Moravec Petra Pitharta nejmenoval, nebylo sporu, o kom jde řeč. (Bob Moravec je pozoruhodnou osobností i z jiného důvodu: v sedmdesátých letech vydával v Torontu spe-

cializovaný časopis exilových myslivců a rybářů *Nibowaka*. Věřili byste, že český exil měl i svůj myslivecký časopis?)

*

Český čtenář si ovšem spojuje Toronto především s **Josefem a Zdenou Škvoreckými**. Nakladatelství 68-Publishers skončilo činnost již před deseti lety, o něco později odeslali Škvorečtí obsah skladu do Čech, takže jeden z nejvýznamnějších zahraničních podniků české literatury připomíná v domku jeho majitelů „jen“ kolekce 227 knih a pár výtisků několika posledních svazků navíc (o železnou rezervu některých starších titulů si bezostyšně řekl autor tohoto článku). Je-li ovšem minulostí nakladatelství, neznamená to, že se u Škvoreckých nepíše. U Iva Železného už na vydání čeká čtvrtý díl detektivního cyklu, původně zamýšleného jako trilogie, který by měl pod názvem *Setkání v Bílé dámě, s vraždou* vyjít letos v květnu. (A v poznámkách obou spoluautorů se už rýsuje dokonce díl pátý, takže kdepak trilogie.) V nakladatelství Petrov letos na podzim vyjde Škvoreckého sci-fi novela *Pulchra*, kterou jsem si na místě přečetl a o níž zodpovědně tvrdím, že i opravdoví znalci autorova díla budou silně překvapeni. Prohlídka autorských výtisků různých světových vydání Škvoreckého děl mi potvrdila, že zájem o jeho knížky ve světě neklesá a že se jim dostává odpovídající ediční i výtvarné pozornosti. Zdena Salivarová píše jen zmíněné „společné“ detektivky, žádné samostatné literární plány prý nemá. O to více čte: sedm knížek nejnovější české prózy, které jsem přivezl, stačilo sotva na dva týdny. Možná je to jen čtenářský zájem, ale možná i „recidiva“ nakladatelské profese – vždyť permanentní čtení nových rukopisů bylo před časem nezbytnou podmínkou úspěšné činnosti torontského nakladatelství.

Zdenu i Josefa Škvorecké čekají v tomto a příštím roce „významná životní jubilea“. K tomu Josefovi se už dnes připravuje velká mezinárodní konference, někteří literární historikové chtějí vydat odborné monografie. Jedním z nich je **Michal Schonberg**, profesor Torontské univerzity, který se sice narodil v Londýně anglické matce a slovenskému otci, avšak studentská léta prožil v Čechách, a bývá tedy počítán k české enklávě v Torontu. Ostatně jeho vazby k České republice nejsou neznámé těm, kteří mají rádi Ypsilonku, s níž Schonberg příležitostně spolupracuje, leckdo také ví, že jeho knihu o Osvobozeném divadle kdysi vydali právě Škvorečtí pod pořadovým číslem 004, které bylo původně určeno nakonec nikdy nenapsaným vzpomínkám Jiřího Voskovce. Michal Schonberg učí na univerzitě divadelní vědu, jejíž studium je zde ovšem mnohem více než u nás spjato s divadelní praxí, takže seminář, který jsem navštívil, byl zcela věnován přípravám vánočního

představení pro děti. Mimochodem s typickou českou xenofobií bych byl na tomto semináři ztracen – kanadská společnost je etnická všehočtu, což se v malé seminární skupině ukazuje jako na sociologickém vzorku: někteří studenti jsou z daleka a rodiče většiny ostatních přišli z daleka před pár desetiletími. S tím souvisí mimořádná jazyková tolerance, absolutně nesrovnatelná s Anglií a do jisté míry i s USA, která byla nezbytným předpokladem k tomu, aby i mě „vzali mezi sebe“. Přesto když zjistili, že jejich učitel mluví kromě angličtiny a snad francouzštiny ještě jinými jazyky, navíc jedním tak exotickým, jako je čeština, bylo jasné, že již tak výrazná (byť neformální) autorita Michala Schonberga v očích jeho studentů ještě nepopsatelně vzrostla.

Michal Schonberg na návštěvě v redakci Nového domova

Kdy Michal Schonberg stihne dokončit svoji knihu o literární a nakladatelské činnosti manželů Škvoreckých, to nejspíš zatím neví ani on sám. Jisté ale je, že se při práci neobejde bez pomoci **Luby Fraštické**, pracovnice Fisherovy knihovny vzácných tisků, kde je uložena spousta rukopisů Josefa Škvoreckého a část korespondence (a také téměř všechna starší čísla Dannyho). Provoz v tomto ústavu je o něco přísnější, než jsme zvyklí z našich vědeckých knihoven: s propiskou a sešitem vás ke stolu nepustí, přípustná je toliko obyčejná tužka a volné listy papíru (jak se ukázalo, výjimky lze dopřát pouze velmi nechápavým cizincům, například autorovi tohoto článku). Vzhledem k pokladům, které knihovna skrývá, je to ale možná žádoucí bezpečnostní opatření. Literární historik si „pochutná“ zejména na dosud nepublikovaných, ba ani nikde nezaznamenaných a nepopsaných Škvoreckého juveniliích, včetně několika povídkových knih, povídek, básní, ba dokonce i básnických manifestů (vše z doby autorových středoškolských studií).

*

Moje exkurze po českém Torontu trvala pouhé dva týdny. Na jejím počátku mě Michal Schonberg i Josef Škvorecký upozorňovali, že v Torontu se žije rychle až hekticky, že se toho nicméně nemám bát a mám fungovat svým tempem. Všechno je relativní: dospěl jsem k přesvědčení, že v Torontu se žije nevýslovně klidněji než v Praze nebo Brně, že architektura i živá tvář města je srdci Středoevropana velmi blízká, a že proto vůbec není divu, jestliže si Torontovičky nad Ontárijkou, jak říká Zdena Salivarová, zvolilo v různých dobách tolik Čechů za svůj nový domov.

(A ještě odpověď na hádanku z prvních odstavců. Co by se stalo, kdybych tenkrát v roce 1988 ke Škvoreckým zatelefonoval? „Pozvali bychom vás na kafe, popovídali bychom si, dostal byste pár knížek a tím by to skončilo.“ Na to vše jsem si tedy musel čtrnáct let počkat. Pozvali mě nejen na kafe, hodně jsme povídali, dostal jsem všechny knížky, které jsem chtěl. A nebojte se, na ruzyňském letišti při prohlídce u mě žádnou nenašli.)

JOSEF ŠKVORECKÝ:

MALÁ PRAŽSKÁ MATAHÁRA

scénář k dosud nerealizovanému filmu vydává Literární akademie v květnu jako první svazek Edice Josefa Škvoreckého

V příběhu odehrávajícím se na přelomu čtyřicátých a padesátých let se znovu setkáte s Dannym Smiřickým a s mnoha postavami z povídek „Hořkýho světa“.

„Bavil jsem se výtečně a jsem přesvědčen, že v citlivých rukách by mohl vzniknout velmi poutavý a barvitý film. Postavy jsou nádherně živé, dialogy mají autenticitu a vtip a příběh má hodně co říct o době, která svou špínou poznamenala každého, i toho nejčistšího. Film by měl natočit někdo mladý, kdo nebyl tou dobou příliš zasažen a tudíž nebude mít tendence vidět postavy a situace černobíle a vyhne se nebezpečí stereotypu. Těším se, že ten film brzy uvidím a uslyším (výběr šlágrů je až dojemně přesný).“

Miloš Forman o scénáři Malé pražské matakary

NA PLESE GYMNÁZIA A LITERÁRNÍ AKADEMIE

18. ledna 2003 se v Národním domě v Praze-Vinohradech uskutečnil již sedmý maturitní ples Soukromého gymnázia Josefa Škvoreckého a Literární akademie. Kromě tancování se na plesu také řečnilo, a protože šlo o vystoupení řečníků nepochybně zajímavých, rozhodli jsme se jejich projevy zaznamenat pro čtenáře Dannyho.

PROJEV ZA MATKY MATURUJÍCÍCH STUDENTŮ

Gabriela Osvaldová

Vážený pane výkonný řediteli, vážené paní profesorky, páni profesoři, vážení hosté, vážení rodiče a především vážení maturanti!

Zatím se stále ještě nacházíte v té příjemnější fázi maturitního roku. To, co vás čeká na jeho konci, nebude zbytečně přikrašlovat.

Jistě, ti, kteří se pilně učili a

průběžně si opakovali látku, činili si přehledné zápisky a měli plnou docházku, též odpovědně vypracovali maturitní otázky, vyrazí k maturitě bez obav – snad přímo nedočkavě – aby sobě i ostatním ukázali, co jim tato škola dala pěkného. Dostanou zaslouženě samé jedničky a ve dveřích maturitních tříd poučeně a bystře pronesou na rozloučenou: „Non scholae, saed vitae discimus“. Tedy: „Ne pro školu, ale pro život se učíme.“ Jenže my (dovoďte mi počítat se mezi vás), kteří jsme se nepřipravovali, netoužili náležitě po poznání, nechápali, proč vlastně studujeme, vstřebávali jen to, co nás bavilo, hráli piškvorky a kouřili na

záchodě, věnovali se posílání esemesek a sprostému ilustrování učebnic či skládání debilních básní o profesorském sboru, a místo rozvíjení své osobnosti jsme se snažili pořídit si co nejrozsáhlejší sbírku cucfleků, my, kteří jsme svatý týden proseděli v kině na přehlídce Bergmanových filmů a z dějepisu vypracovali jen první čtyři otázky, my se maturity právem bojíme.

Ano, bojím se jí dodnes. Ještě se mi zdává, že drmolím před komisí laudo laudas laudat laudamus laudatis laudant, nebo že se přišlo na to, že mi chybí dva roky chemie a že je musím v devětačtyřiceti letech dostudovat. Představa dvou let na Borech je mi věru milejší a budím se zpocená hrůzou. Skutečně jsem se k maturitě příliš nepřipravovala, v učivu jsem měla díry zvicí Macochy a věděla jsem o nich. Než jsem se vydala na potítko, nacpala mi strachy šílená spolužačka proti mé vůli za výstřih několik tlustých, téměř knižně svázaných taháků, které jsem měla umístit do slovníků, aby je mohli použít i další nešťastníci. Před komisí jsem předstoupila s poprsím, za které by se nemusela stydět ani Dolly Buster, což evidentně potěšilo některé usínající pedagogy. Profesorka třídní na mě hleděla jako na přízrak. Nemohla jsem dát ruce od těla, aby taháky spodem nevypadly, a maturitní otázky jsem lovila jak stížená psychomotorickou poruchou. Prokleté taháky jsem do slovníků odpovědně narvala, ale k ústní zkoušce jsem předstoupila opět plochá jak žehlicí prkno (německy píglbret), což zcela zmátlo očekávající milovníky přebujelých mléčných žláz. To, co se mi podařilo (zvláště v dějepise) vzápětí předvést, zcela zastínilo mou čarou proměnu z koule v tyč. Vědoma si svých studijních nedostatků, přestala jsem používat mozek a za rozhodující bojiště druhé světové války na území Sovětského svazu jsem prohlásila jakýsi Chutor blíz Děkanky, nebo tak něco, i když mi zoufalá profesorka zcela jasně zapíchla prst do mapy přímo na Stalingrad. Překonala mě pouze spolužačka Málková, která tvrdila, že Hemingway se jmenoval křesťním jménem Ludvik a že knihu Bylo nás pět napsal záhadný Karabola Čech, protože v té rychlosti nerozluštila v cizím taháku jméno Karel Poláček. Já kupodivu maturitu udělala – možná proto, že moje maminka, která se mé zkoušky bála víc než já, šla maturitní komisi úlisně vařit kafe a plácát chlebičky s představou, že jim bude zatěžko mě vyhodit, když ona mou stupiditu odpracuje. Málková s Ludvíkem Hemingwayem vyletěla jak zábavná pyrotechnika. A jaký je konec pohádky? Na první abiturientský sraz přijela barmanka Málková v červeném Fordu Escortu, zatímco my maturanti jsme dorazili sockou. Neříkám, že máme pro úspěšný start do života následovat příkladu Málkové. Maturita je důležitější než mrzký mamon. Ale kdyby to náhodou nevyšlo, Málková je pro blbouny světýlko v tmách. Taky to jde.

Ale zatím máte před sebou to hezčí. Užijte si maturitní ples – je to pěkná příležitost přivodit si otravu alkoholem, eventuálně do sebe u dveří do skladu narvat nějaké to THC. Také maturitní výlet je tou libovější stránkou zkoušky dospělosti. Otrava alkoholem a THC bývá doplněna sexuálními zážitky v polních podmínkách a nečekanými sblíženími (někdy i s profesorským sborem), ze kterých můžete mít pěkné trauma na celý život. Zlomte vaz a Bůh vás provázej!

PROJEV ZA OTCE MATURUJÍCÍCH STUDENTŮ

Michal Viewegh

Vážené dámy a pánové, milí studenti,

včera krátce po poledni mi moje dcera telefonicky oznámila, že jsem byl vybrán, abych jménem rodičů letošních maturantů pronesl na dnešním plese krátký projev spojený s obvyklým poděkováním pedagogickému sboru školy. Musím při-

znat, že jsem onu zprávu přijal v první chvíli s jistým uspokojením, neboť až dosud jsem na maturitních plesech tohoto gymnázia pouze jedenkrát losoval tombolu, takže *jakýkoliv* můj projev, který by se neskládal pouze z postupně vyvolávaných číslic a informací o barvě losu, by každopádně představoval zcela neoddiskutovatelný intelektuální a společenský vzestup; pak jsem ale zvážil všechna související rizika, zvláště riziko v pořadí již druhého ztrapnění, a rozhodl jsem se onu poctu raději odmítnout. Pokoušeje se najít nějakou použitelnou výmluvu, namítl jsem dceři, že dotyčné pedagogy až na několik výjimek prakticky vůbec neznám, avšak dcera sarkasticky pravila, že to je vzhledem k povinné servilitě těchto záležitostí spíše *výhodou* a ať se zítra koukám dostavit s použitelným projevem.

Jak vidíte, jsem tu, takže alespoň polovinu úkolu jsem splnil.

Nápadně mi to připomíná situaci před mnoha lety, kdy jsem byl profesory gymnázia v Benešově u Prahy, kam jsem v druhé polovině sedmdesátých let po čtyři roky útrpně dojížděl vlakem ze Sázavy, podobně požádán o krátké, pokud možno teskně lyrické vyprávění o všech těch nádherných studentských letech, která jsem na benešovském gymnáziu určitě prožil, a oni že by to otiskli v jakémsi výročním sborníku. Odpověděl jsem jim – skutečně krátce – že si vybavuji především cestu z nádraží do gymnázia a cestu z gymnázia na nádraží, přičemž v druhém případě jde opravdu o radostnou vzpomínku.

Obávám se, že můj lyrický příspěvek ve sborníku neotiskli.

Nedivím se jim. Dneska už vím, že jsem jim křivdil. Takhle černobílé to nebylo. Ano, leccos (a právem) se mi na benešovském gymnáziu nelíbilo, ale zároveň jsem právě tam prožil jedno z důležitých období svého života, právě tam začala některá přátelství, která přetrvala léta, právě tam jsem poznal nemálo učitelů, na které dodnes vzpomínám se sympatiemi - a ano, i s jistou vděčností.

Ale o tom se těžko mluví. Někdy se bojíme, abychom nebyli trapně sentimentální, a tak jsme raději cynicky blazeovaní. Bojíme se frází, a tak raději neřekneme nic.

Americký spisovatel John Updike v jednom ze svých románů popisuje dvojici absolventů jisté střední školy, kteří se na svou alma mater pod nejrůznějšími záminkami každoročně vracejí, všemožně se tam poflakují a zapřádají rádobybodré hovory se svými bývalými učiteli (kteří si je pochopitelně už skoro nepamatují); Updike ony zestárlé studenty přirovnává ke dvěma psům, kteří si tam někde kdysi zahrabali obzvlášť velkou kost a nyní se jí znovu a znovu pokoušejí najít.

Dobře vím, o čem tu John Updike mluví, a myslím, že to vědí i přítomní rodiče. I leckomu z nás se totiž ona metaforická středoškolská kost tenkrát nezdála nijak zvláštní, ale nyní, po letech, náhle udiveně zjišťujeme, že nám z jakéhosi důvodu připadá docela cenná.

Vsadil bych se, že to časem zjistí i přítomní maturanti - a jen proto si troufám jménem jejich rodičů všem učitelům z Gymnázia Josefa Škvoreckého poděkovat.

Nový CD-ROM z Literární akademie

Nový CD-ROM nazvaný *Čeští spisovatelé a literární věda na přelomu tisíciletí* vydala Literární akademie s finanční podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. CD je dalším pokusem o ověření možného využití tohoto typu média na poli literatury a literární vědy. Jeho obsah je pochopitelně zaměřen především na Literární akademii a předměty jejího zájmu.

První „sekce“ je věnována Josefu Škvoreckému. Vedle článku Michala Příbáně o autorově životě a díle v devadesátých letech, otištěného v jednom z minulých čísel *Dannyho*, obsahuje CD také doplňky k autorově bibliografii publikované na CD-ROM *Josef Škvorecký* a její aktualizaci do roku 2001. Nechybějí ani různé fotografie a dokumenty, vzpomínku na dlouhá léta činnosti torontského nakladatelství napsali manželé Škvorečtí.

Několika odbornými statěmi přispěli i spolupracovníci Literární akademie. Její bývalý rektor prof. Oldřich Král je autorem studie *O poetice, literární vědě a literárním myšlení*, prof. Jan Vedral napsal studii *České činoherní divadlo konce druhého tisíciletí*, Jiří Stránský se zamýšlí nad *Psaním za mřížemi a o mřížích (1950-1960)*. *O Dopadu vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa na dění v Československu* uvažuje dlouholetá redaktorka stanice Olga Kopecká, jejíž stať je doplněna i několika zvukovými ukázkami (např. záznamem projevu Ferdinanda Peroutky proneseném při zahájení činnosti vysílače 1. května 1951). Odbornou část CD doplňuje anketa o samizdatové literatuře (J. Hořec, V. Pistorius, L. Vaculík, T. Vrba) a o významu, současnosti a možnostech literární kritiky (s respondenty z řad autorů i kritiků). Na cédéčku vydaném Literární akademií pochopitelně nechybí ukázky z beletristických prací jejich studentů či absolventů.

Lék na nemoci české páteře

Pod tímto titulkem se v *Mladé frontě* dnes (20. 11. 2002, s. 10) vyjádřil Josef Škvorecký ke konání kongresu NATO v Praze: „Aktivní členství České republiky v Severoatlantickém paktu mi připadá samozřejmé. Je to poslední záruka, že se nebude opakovat dvacáté století a že to vyléčí ohyb české páteře a nemoc, které Václav Černý mnohovýznamně říkal čecháčkovství.

Proti aktivnímu členství bude samozřejmě komunistická strana. Spoléhá na to, že většina Čechů nečetla Lenina, a když četla, tak z donucení, tedy nedbale, a to jí dává jistotu, že může bez zábran hlásat svou hlubokou demokratičnost. Češi jí ostatně ve volbách dávají nepochopitelných, ignorujeme-li čecháčkovství, téměř devatenáct procent hlasů. I tak neomluvitelný zločin, jako byla poprava Milady Horákové, může proto komunistická strana bez obav omluvit sofismatem, že rozsudek smrti byl vynesen podle tehdy platných zákonů, a nebyl to tedy zločin, nanejvýš nemístně přísné, avšak legální rozhodnutí soudu. Proti konferenci NATO budou rovněž profesionální protestanti, kteří se slétnou do Prahy vybaveni většinou letenkami hrazenými z majetku jejich pilných otců. Bude mezi nimi několik bělovlasých veteránů někdejších mírových shromáždění organizovaných Sovětským svazem, tehdy ještě nejlépe vyzbrojenou velmocí na světě. Ale většinou to budou mladí příslušníci idiotského okraje společnosti, kteří, spíše než Kristovi chudí, jsou vždycky s námi. Naštěstí je to právě jen okraj společnosti a naštěstí ta někdejší nejlépe vyzbrojená velmoc vzhledem k bývalé vedoucí úloze své komunistické strany už na moderní výzbroj nemá. Zbývá tedy čecháčkovství, nebezpečné dědictví našich pobělohorských staletí.“ Nesouhlasné stanovisko čtenáře Pavla Stejskala z Prahy přinesla MFD o týden později, 27. 11. 2002, s. 10.

„Kšefty“ manželů Škvoreckých

Rozhovor s divadelním producentem Petrem Kratochvílem (Lidové noviny 5. 4. 2002) vyvolal řadu reakcí čtenářů. Miloš Šuchma (LN 9. 4. 2002) mj. napsal: „Petr Kratochvíl v žlučovitém interview mimo jiné řekl, že má s českou komunitou v Americe špatné zkušenosti a že pan Škvorecký sice dělal dobré věci, ale měl z toho kšeft, protože jeho byznys byl založen na české menšině. Měl spíše říci, že podle sebe bychom neměli soudit jiné. Petr Kratochvíl vždy dělal a dělá kšeft, byť jsou výsledkem mnohdy záslužné věci. Byl jsem v Kanadě od začátku svědkem toho, jak vydavatelství 68 Publishers vzniklo. Viděl jsem, kolik tisíc hodin Zdena a Josef Škvoreckých nezištně dali do vydávání knih, které by nikdy nebyly vydány a neobohatily by českou kulturu. A kdyby Josef Škvorecký nemohl vydávání podporovat ze svého profesorského platu na univerzitě, podpora od české menšiny by jistě nestačila. Doufám, že jednoho dne budou zásluhy manželů Škvoreckých za vydání 230 knih oceněny alespoň konstatováním, že to byli oni,

kteří se v době tvrdé cenzury v Československu zasloužili o českou kulturu a její přežití.“ Už bez souvislosti s nakladatelstvím 68 Publishers se k rozhovoru vyjádřila i Jelena Mašinová (LN 9. 4. 2002): „Pan Petr Kratochvíl vysvětluje, proč je rád, že nepodepsal Chartu 77: »Pro mě byla sestavená a vymyšlená lidma, kteří byli velcí komunisti jako Pavel Kohout. A já si nevážím žádnýho člověka, který byl ve straně.« Dodávám, že když se Kratochvílovi v roce 1980 rozhodli nevrátit se z Vídně do Prahy, obrátili se tam právě na jednoho z chartistů s prosbou, aby jim postupně pomohl k udělení azylu, k angažmá v jeho divadelní produkci a k americkému vízu. To všechno jim zařídil a poskytl pak i práva na uvedení jedné ze svých her v USA. Ten chartista byl můj muž Pavel Kohout.“

Alexandra Berková a Michal Viewegh o Literární akademii

Měsíčník Host přinesl v čísle 1/2003 rozsáhlý rozhovor Miroslava Balaštíka s Alexandrou Berkovou. Vedoucí seminářů tvůrčího psaní na Literární akademii o svém působení na této škole v rozhovoru říká: „Učení je velmi inspirativní tím, že jsem nucena nevystydnout a být v procesu psaní pořád. Učení znamená, že musím vnímat a průběžně číst 4x25 autorů a na všechny reagovat ne ve smyslu, jestli se mi to líbí nebo nelíbí – ale co s tím dál. Což je hrůza! Tady vypouštím energii, kterou potřebuji jako autorka pro sebe... (...) Ale učení mi dodalo profesionalitu, která mi nedovoluje opakovat staré chyby a nasazuje přísnější měřítka... (...) Ve studentských pracích existují taková univerzální »mladá témata«: nenaplněná touha, brutální odmítnutí světa rodičů a jejich společenských norem a tak dál... Vedu autory k tomu, aby dokázali najít své téma: ne co si myslí, ale to, co je v nich na řadě jako první a touží být napsáno. A pak jde o práci s textem: poznat, co je zbytečně rychlé, co je mnohomluvné, co hluché... To se pozná nejlépe při hlasitém čtení. Měla jsem za ta léta dost studentů, kteří byli zavření jako škeble a vytvářeli něco z představy, že tak nějak by asi měla vypadat ta »literátura«. To je první věc, která se musí rozpustit a odstranit: škeble se musí otevřít – vstupovat do sauny v zimníku nemá smysl; autentická rezonance – ne vymyšlení. V každém ročníku je minimálně jedna silná osobnost: silná byla takzvaná drsná škola, která se hlásila k Bukowskému a k estetice hnusného. Sem patří Karolína Coufalová a Tomáš Vučka. U bakalářských prací se teď objevilo hodně prací na téma globalizace; hledání odpovědnosti za svět, jaký je: za války, události v Čečensku a Bosně, například. Byly to opravdové sna-

hy vykročit z privátních témat vydařené či nevydařené lásky a pochopit cizí příběhy; studenti a studentky, kteří pracovali u Červeného kříže, se setkali s dramaty života, mluvili s jejich aktéry a najednou se jim otevřel úplně jiný svět. To je velmi nové téma. (...)

V rozhovoru pro Lidové noviny (28. 12. 2002) hovořil o Literární akademii i Michal Viewegh: “Pořád mě to docela baví a především té škole fandím. Pro stovky studentů, kteří se nedostanou na jinou vysokou, je to potřebná alternativa. Ta škola možná trpí nejrůznějšími dětskými nemocemi, ale jedna věc se povedla určitě – vytvořit inspirativní prostředí, získat jako učitele zajímavé osobnosti. (...) Mým studentům je osmnáct, dvacet, a očekávat, že v tomhle věku napíší skvělou, stylisticky i kompozičně propracovanou povídku, je nerealistické. Ale já už dneska snad dokážu říct – protože jsem takových textů četl stovky – jak vypadá podprůměrný, průměrný a nadprůměrný text dvacetiletého autora. Ale tohle se pozná i ve třídě. Někdo začne číst a najednou celá třída zostrážití, nikdo nevyrušuje a rozhostí se takové to pozorné ticho. (...) Učitel tvůrčího psaní je v jiné pozici než literární kritik. Naši studenti si školu platí, a já tudíž svůj seminář chápu jako jakýsi placený servis. Snažím se být shovívavý, tolerantní, spíš chválit, povzbuzovat. Ze mě by si kritici měli vzít příklad! Kritik může být velmi jízlivý, na státní škole může docent studenta bez milosti vyhodit, protože před branami stojí další stovky, ale já se studentům přece nemůžu posmívat, když si to sami platí... Naše škola není sítem na talenty, alespoň já ji tak neberu. Jde myslím o to dát prostor a příležitost všem.”

O setkání s Afrikou

Mé setkání s Afrikou je literární soutěž, kterou vyhlásily začátkem ledna Literární akademie a Svět knihy s r.o., společnost Svazu českých knihkupců a nakladatelů. Členy poroty, jejímž předsedou je Milan Uhde, jsou Alexandra Berková, Petr Čornej, Helena Kupcová, Vladimír Novotný, Jiří Stránský, Josef Škvorecký, Jáchym Topol, Michal Viewegh a další. Výherci soutěže obdrží věcné ceny – ta vítězná bude z oblasti elektroniky, držitelé druhé, třetí ceny a čestného uznání se mohou těšit na knižní novinky. Výsledky soutěže budou vyhlášeny na 9. mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy 2003 v neděli 12. 5. v 11 hodin.

* **Jedna z novějších prací** Josefa Škvoreckého, úspěšný román Nevysvětlitelný příběh, vyšel poprvé také v anglickém překladu Káči Poláčkové-Henley. V roce 2002 jej vydalo torontské nakladatelství Key Porter Books. Jednu z recenzí přinášíme v tomto čísle Dannyho.

* **Kandidaturu Josefa Jařaba** do prezidentského úřadu prosazovala již od podzimu loňského roku Strana pro otevřenou společnost (SOS). Tuto iniciativu podpořila v otevřeném dopise řada významných osobností, mj. spisovatelé Josef Škvorecký, Arnošt Lustig či Benjamin Kuras. (Podle MF Dnes, 29. 1. 2003)

* **Prvotinu** absolventa bakalářského studia na Literární akademii Tomáše Vučky Mezidveří recenzovali ve Tvaru 18/2002 Pavel Voňka (Velikán před dozráním) a Štefan Švec (O nebohé rtěnce). Oba soudí knihu přísně, Švec v závěru nicméně konstatuje: „A třeba se jednou ukáže, že byl největším spisovatelem svého věku a že je jeho debut klenotem knihami. Pak zrudnu jak opruzená prdel.“ (Popřejme při této příležitosti Tvaru kromě silných slov i silné myšlenky.) Naopak v anketě Kniha roku 2002 (Lidové noviny 28. 12. 2002) zařadil Martin C. Putna Vučkovu knihu na třetí místo, Jakub Šofar (redaktor Tvaru) jí dokonce přidělil třetinu místa prvního.

* **Do těžé ankety** přispěl i Josef Škvorecký, který si z loňské literární produkce nejvíce cení knihy Josefa Nesvadby Peklo Beneš („Nesvadbův magnum opus. Místrná koláž realismu, nočních můr, historických a soukromých jmen; amalgám nádherně držící pohromadě. Umělecké dílo v pravém slova smyslu. A skutečná panychida za toho nešťastného Beneše.“). Na druhé místo Škvorecký zařadil román Jiřího Hájíčka Dobrodruzi hlavního proudu („Hájíčkovy předchozí povídkové sbírky jsou bez vady. Kdybych je v minulých letech znal, dal bych jim jedničku. Román, myslím, zatím není Hájíčkovy forte, ale druhé místo mu patří.“) a na třetí dílo Květy Legátové Želary („Takové kdysi bývaly nejlepší české vesnické romány.“). Naopak dosud nevydanou novelu Josefa Škvoreckého Pulchra v anketě Lidových novin ocenil Lubomír Dorůžka (LN, 28. 12. 2002, s. 15).

* **Život a dílo** zesnulého náchodského kulturního pracovníka a dlouholetého člena SJS Jaroslava Suchého připomněly mj. sborník Rodným krajem (sv. 24, 2002) a měsíčník Čtenář (č. 7-8, 2002).

* **České centrum PEN klubu** loni navrhovalo Josefa Škvoreckého na udělení Nobelovy ceny za literaturu. Přehled českých kandidátů na toto ocenění přinesl František Cinger v Právu 14. 10. 2002, s. 11. Oceněn byl nakonec maďarský novinář, dramatik a prozaik Imre Kertész (do češtiny byl roku 1998 přeložen jeho román *Kaddiš za nenarozené dítě* a letos vyšla i jeho prvotina *Člověk bez osudu*).

* **V rozsáhlém článku** Bestseller na český způsob, publikovaném v bulletinu Obce spisovatelů Dokořán (23/2002, s. 10-13) se autor Martin Pilař dotýká mj. díla Josefa Škvoreckého: „V šedesátých letech měla česká literatura tolik vážných úkolů, že na bestsellerovou neváznost a hravost z pochopitelných důvodů nezbýval prostor. Jistý význam však mělo opětné povolení detektivního žánru, jenž byl předtím považován za typicky buržoazní produkt. Klasická detektivka byla ale i nadále vnímána jako okrajový žánr zábavného charakteru. Toto literárněkritické schéma nebylo narušeno ani postupným vydáváním detektivní trilogie autorské dvojice Zábrana-Škvorecký, kterou lze bez velké námahy považovat za čtivý společenský román na závažné téma. Josef Škvorecký vždy tíhl k americkému pojetí literatury, do něhož se nepromítá obrozenský zápal malých národů ani dědictví evropského modernismu. V jeho prozaickém díle je snadno rozpoznatelná vážnější a méně vážná linie, jež se často prostupují. Svým názorem, že v literatuře může jít pouze o »entertainment« (čili o zábavu), se Škvorecký v šedesátých letech značně lišil od českého dohánění evropských modernistických výbojů.“

* **Swingu na malém městě** (Ivo Železný 2002) věnoval jeden odstavec Aleš Feters v přehledu východočeské regionální literatury, který uveřejnil sborník Rodným krajem v čísle 25/2002. Jako „strhující čtení o mládí plném studentské recese a prosazující se muziky nového věku“ charakterizoval knihu Swing na malém městě (usp. J. Škvorecký a B. Mědílek) recenzent Bulletinu plus (vydává Národní knihovna v Praze) v č. 3/2002. Recenzent ukrytý pod šifrou –zh– svůj článek nazval Jak to tehdy bylo.

* **Pozoruhodnou studii** Český film v kanadském exilu publikoval Jiří Voráč v loňském třetím čísle čtvrtletníku Film a doba.

* **Laudatio**, pronesené při příležitosti udělení Neustadtovy ceny Josefu Škvoreckému za rok 1980, publikoval Arnošt Lustig v knize 3x18 (portréty a postřehy), kterou edičně připravil František Cinger. Vyšla v nakladatelství HAK v Praze roku 2002.

* **Rozhovor Jana Schmidu** s Josefem Škvoreckým a Zdenou Salivarovou odvysílala Česká televize v rámci pořadu Třistatřicetletí v září 2002. Na své setkání s autorem a také na spolupráci s Michalem Schonbergem a jeho studenty vzpomínal Jan Schmid také v Divadelních novinách 19/2002 v článku Projekt Praha-Toronto podruhé.

* **Josef Škvorecký** byl mezi osobnostmi, které vzpomínaly na režiséra Evaldu Schorma v dokumentu, který uvedla Česká televize v rámci cyklu Čeští režiséri dvacátého století dne 7. března 2003.

* **Dějiny** domu v Humpolci, v němž prožil dětství a mládí Jan Zábřana, se zabývá básník Norbert Holub v článku Dům bez klíčů, který vyšel v Hostu 1/2003 (s. 36-39).

* **Krok k autorské existenci** – sborník referátů z konference o tvůrčím psaní, kterou uspořádala Literární akademie v červnu 2002, vyšel koncem loňského roku. Sborník, který edičně připravila Helena Kupcová, přináší texty příspěvků mj. Arnošta Lustiga, Krzyszofa Zanussiho, Josefa Škvoreckého, Ivana Vyskočila, Přemysla Ruta, Jana Vedrala, Alexandry Berkové, Milana Uhdeho, Mirka Kovářika, Antonína Přídala, Václava Vokolka, Michala Viewegha, Vladimíra Křivánka, Antonína Moskalyka, Martina Porubjaka a Daniely Fischerové. Objednat si jej můžete na adrese Literární akademie.

* **Ve svém seriálu Knihovraždy** o knihách zničených na počátku normalizace se Michal Jareš (Tvar 5/2003) věnuje i druhému vydání Lvičete Josefa Škvoreckého. V článku cituje nejen text ze záložky zničené knihy, ale i vzpomínku Jana Pilaře na první setkání tohoto hlavního představitele literární normalizace se Škvoreckého románem. Citát je převzat z knihy Pilařových pamětí Sluneční hodiny, která vyšla těsně před listopadovým převratem, ale původně údajně pochází z Pilařova deníku ze dne 5. 1. 1968. Pilař vzpomíná: „Četl jsem rukopis románu Škvoreckého Lviče, který se k nám dostal z Mladé fronty. Román má dva plány: milostný a veřejný. V milostném je řada lascivit a banalit. To ostatní má být satira na nakladatelství za období kultu. Je to soubor známých i méně známých anekdot. Nakladatelství líčí poněkud po americku, jako bandu zkorumpovaných lidí. Leccos se pozná. Jsem tam vylíčen i já ve zkarikované podobě jako plešatec a opěvateľ přírodních krás. Dal mě zavraždit. Už podruhé jsem literárně vražděn. Poprvé byl katem Klíma v detektivce na pokračování v Literárnkách. Snad to všechno přežiju.“ (Jan Pilař: Sluneční hodiny. Praha 1989, s. 455.)

Josef Škvorecký: PULCHRA

Záchranná kosmická expedice se vydává z planety Země vstříc planetě E10A749-O-119-P-09E, kterou její obyvatelé nazývají Pulchra. Stejnomená novinka Josefa Škvoreckého nese sice mnohé obvyklé znaky literatury science fiction, k příběhům o „dobývání vesmíru“ má však velmi daleko. Skrývají se v ní především úvahy a pochybnosti o cestě, po níž se naše civilizace na počátku 21. století ubírá, ale jde také o zamyšlení nad hodnotami, na nichž je od počátku vystavěna. Novela bude překvapením pro všechny autorovy věrné i příležitostné čtenáře. Vydává nakladatelství Petrov v září 2003.

Český mistr píše detektivku

Poprvé jsem se s Josefem Škvoreckým setkal zhruba před čtyřiceti lety. S brýlemi na nose a vážným výrazem seděl na scéně malého experimentálního divadla Paravan v Praze a četl svoje povídky, ze kterých pak vzešla kniha *Ze života české společnosti*. Jeho povídky jsme milovali, stejně jako je na oficiálních místech nenáviděli. My jsme zase neměli moc rádi Škvoreckého samotného – dopustil se totiž neodpuštělného zločinu proti lidskosti, aspoň pokud šlo o nás. Po třicítce už byl pro nás starý chlap, a zrovna on se oženil s tou krásnou, talentovanou a chytrou zpěvačkou a herečkou Zdenou Salivarovou, čímž ji navždy odsunul mimo náš dosah.

Salivarová, sama o sobě velká spisovatelka, se později stala hlavní aktérkou torontského nakladatelství 68 Publishers, které pomáhalo zachraňovat českou literaturu před vyhubením po invazi armád Varšavské smlouvy vedených Sověty v roce 1968.

Svoji nejnovější knihu Škvorecký věnoval právě své ženě Zdeně coby dárek k 40. výročí jejich svatby. Dílo má název *Nevysvětlitelný příběh aneb Vyprávění Questa Firma Sicula*, a je to úžasná knížka.

Skupina univerzitních studentů na archeologických vykopávkách

v Hondurasu najde popraskanou hliněnou nádobu obsahující latinský rukopis, který se tam dostal až z Říma. Rukopis je samozřejmě zachráněn a odborníci ověřují jeho pravost. Výsledek zcela nepochybně určí, že byl napsán v 1. století po Kristu. Nicméně nikdo netuší, jak a kdy mohl urazit tak dalekou cestu z Říma až do Hondurasu.

Dokument je přeložen a ve Škvoreckého knize celý otištěn. Jeho odborné zpracování je natolik dokonalé, že by na ně i ten nejváženější a nejpřísnější vědec mohl být hrdý, anebo naopak vzelenat závistí: s pečlivými anotacemi chybějících slov, dokonce i chybějících vět a odstavců, stejně jako s opoznámkovanými vsuvkami všude tam, kde to kontext dovoluje. A toto všechno umožňuje vznik rafinovaného příběhu.

Jde o příběh devatenáctiletého římského vynálezce Questa, jehož mysl se plně soustředí na vytváření úžasných strojů pro římskou armádu. Questus se pohybuje v těch správných kruzích, které zahrnují básníka Publia Ovidia Nasona stejně jako řadu dalších významných osobností. Příběh mladého muže dokonce odkrývá pravou inspiraci Ovidiova *Umění milovat*: byla jí jeho vlastní matka, oblíbenkyně nejen římského císaře, ale i velkého básníka.

Přestože objevené dílo osvětluje mnohé z onoho starověkého příběhu, záhady zůstávají.

Naštěstí začnou „editorovi“ v pravou chvíli přicházet užitečné dopisy od zasvěcených čtenářů, které jsou ve Škvoreckého knize citovány. Kromě komentářů k římskému rukopisu nabízejí tito čtenáři možné odpovědi na otázky vznesené v původním textu - místo toho se jim však daří vytvářet nové záhady. A my nakonec zjistíme, že vlastně čteme detektivku, jejíž příběh překrývá celé tisíciletí.

Josef Škvorecký v tomto tenkém svazku naprosto září, možná jako nikdy před tím. Daří se mu totiž

účinně využít všechny své talenty. Vždycky přece byl moudrým pozorovatelem úzkostí mladých mužů (viz *Zbabělci*), byl také pisatelem velmi inteligentních detektivek (viz *Hříchy pro pátera Knoxe*, stejně jako série příběhů poručíka Borůvky), napsal i několik historických románů (*Scherzo capriccioso*). A i v této nové knize zůstává britkým společenským kritikem (jen vzpomeňte na *Příběh inženýra lidských duší*). A aby tomu všemu nasadil korunu, stává se velkým mystifikátorem.

V jistém smyslu v tomto románu Škvorecký používá techniku dovedenou k dokonalosti jiným významným českým spisovatelem, Karlem Čapkem: ve svém předválečném románu *Válka s mloky* autor své vlastní nápady předkládá jako zdokumentovaná fakta. A stejně jako Čapek ani Škvorecký nikdy nedopustí, aby mystifikační technika čtenáře rozptylovala od vlastního příběhu.

Škvorecký má obvykle štěstí na vynikající překladatele. V případě *Vyprávění Questa Firma Sicula* to byla Káča Poláčková-Henley, která se svého úkolu zhostila jako vždy skvěle.

Zdena Salivarová-Škvorecká si ke čtyřicátému výročí svatby nemohla přát lepší dárek.

Peter Adler

Edmonton Journal, 29. září 2002

Přeložila Pavla Kloudová

Josef Škvorecký: An Inexplicable Story or The Narrative of Questus Firmus Siculus. Key Porter Books 2002, 179 str., 32.95\$

Mrtvý na kolejích

„Izolaci v ráji“ nazývá Josef Škvorecký, autor románu *Dvě vraždy v mém dvojím životě*, situaci, v níž se pohybuje emigrant: neschopen zcela opustit svoji rodnou zemi, a proto též neschopen zcela se přizpůsobit zemi adoptované. Škvoreckého román opatrně balancuje mezi oběma těmito světy a srovnává dvojici příběhů, které, jak si sám autor postěžuje, ukazují, jak se tyto dva světy téměř překrývají, ale stejně se nakonec nepřekryjí.

Dvě vraždy kombinují žánry, ve kterých Škvorecký proslul: jemně maskovaný autobiografický román a detektivní zápletku se záhadnou vraždou. Vypravěčem a zároveň hlavní postavou je český emigrant a autor detektivek, který učí na významné kanadské univerzitní koleji. Přestože jeho jméno zde snad ani nepadne, z četných náznaků – jako např. rodné město, profese, příjmení manželky – lze usoudit, že Škvorecký zůstal věrný alter egu ze svých dřívějších románů, Dannymu Smiřickému.

Vypravěč náhodou narazí na nevyřešenou vraždu, k níž došlo na koleji, a rozhodne se ji vyřešit. Současně dochází k zásahu do jeho soukromého života: po letech nakladatelské služby exilové literární komunitě je jeho žena obviněna neochvějnými českými antikomunisty z kolaborace s bývalou československou tajnou policií. Román osciluje mezi rozplétáním konkrétního zločinu na univerzitní koleji a vypravěčovými pokusy očistit svou ženu od nařčení ze spoluviny na „totálním zločinu“, který represivní státní aparát spáchal na české společnosti.

Škvorecký prokázal, že je vskutku

kvalifikovaným vykladačem problému domov a exil. Dokázal to jak svým životem, tak svojí tvorbou. V 50. a 60. letech byl komunistickým režimem střídavě tolerován a šikanován, své psaní odmítl přizpůsobit oficiální doktríně, což ho nakonec roku 1969 přivedlo až do kanadského exilu.

Profesor literatury na Torontské univerzitě a autor více než třiceti knih Josef Škvorecký se jako spisovatel jen těžko zařazuje do běžných kategorií. Za ta léta nabídl jak historické romány, tak portréty Čechů v emigraci, osobité detektivky i diskutabilní kusy útočící na tzv. politickou korektnost. Zároveň je oslavován coby spoluzakladatel torontského nakladatelství 68 Publishers, kde publikovali tak významní autoři, jakými byli Milan Kundera, Arnošt Lustig, Ludvík Vaculík či Václav Havel.

Ze dvou vražd v našem románu snadno přitáhne více pozornosti onen „totální zločin“. Sidonia Smiřická, vypravěčova žena, se objeví na „seznamu“, neoficiálním soupisu lidí, kteří údajně spolupracovali s StB jako informátoři. Tak jako se vypravěč se svojí ženou snaží očistit její jméno prostřednictvím série odvolání na Ministerstvo vnitra, soudy, novináři i dokumentaristé si postupně uvědomují, že obvinění tohoto druhu jsou téměř dokonalým zločinem. Sidonia už nikdy nebude moci prokázat, ať už před soudem nebo před veřejností mínění, že hřích, ze kterého je obviněna, nebyl nikdy spáchán.

Tato epizoda koresponduje se skutečnou událostí v autorově

životě. Zápletka naznačuje i určitou zainteresovanost nejmenovaných veřejných osob, mezi nimiž lze snadno identifikovat např. režiséra Miloše Formana, spisovatele Milana Kunderu či Václava Havla. Čtenář by jen těžko hledal jasnější nebo přesnější popis úzkostí a nálad, které zachvátily českou společnost po tzv. sametové revoluci v roce 1989.

Po tíživé, i když vtípně prezentované „české zápletce“ nám aspoň trochu uvolnění poskytne kanadská vražda. Manžel profesorky z Edenvale College je nalezen uskrčený. Policie je sice samozřejmě zcela zmatena, ale vypravěč spolu s manželkou naleznou omračující, i když zdánlivě nesouvislé stopy, které vedou k několika významným osobám ze zmíněné koleje. Postavy jsou trefně pojmenovány po známých pisatelích detektivek. Každé z nich je přiřazen přídomek či přívlastek, který ho učiní zapamatovatelným, ne-li dokonce pamětihodným. A celé je to prošpikováno vypravěčovými mrzoutskými poznámkami na téma „politické korektnosti“ panující na univerzitách. Kanadská interludia vykreslují portrét zmateného, možná dokonce sužovaného hrdiny, který se potýká s novými postoji ve stále ještě cizí zemi.

Dvě vraždy jsou prvním románem, který Škvorecký napsal v angličtině. Jeho vypravěčský jazyk za mnohé vděčí vlivu rodného jazyka pisatele. Škvorecký proslul užíváním jadrných hovorových výrazů, které nabourávají čtenářova očekávání toho, co si představuje pod

pojmem konvenční literární jazyk. Tyto výrazy jen podivně konvenují s četnými otřepanými klišé typu „viděla mi až do žaludku“, „dopis explodoval v Sidoniině duši jako šrapnel“, „pálil mě v srdci jako kyselina“, které poučují, aniž by nesly nějakou informaci.

A navíc, což čtenáře poněkud provokuje, Škvorecký drží nad svými postavami ochrannou ruku a nenechá na čtenáři, aby sám interpretoval nebo soudil. „Sidonia byla ženská bez jakékoliv androgynie, snad až na to, že na ženskou jí to někdy příliš myslelo. Ale hlavně jako pravá ženská byla všímavá.“ V románu pojednávajícím o prchavosti dobra a zla ubírají tyto nadbytečné pasáže příběhu na účinku. Možná se autor bál, že bychom my, méně talentovaní studenti, mravní ponaučení příběhu nepochopili?

Hned v úvodu Škvorecký píše, že rodná země emigrantovi nikdy nezmizí za horizontem. Pro jeho postavy, a možná i pro něho samého, je to však až příliš mírné konstatování. Dění v zemi ležící na druhé polokouli je pro exulanta mnohem silnější, mnohem naléhavější, a v jakémsi univerzálním smyslu i mnohem důležitější než to, k čemu dochází v jeho pohodlném, až rozmazleném novém Ráji.

Neil Bermel

New York Times, 20. 5. 2001

Autor učí češtinu a ruštinu na Sheffield University v Anglii. Přeložil prózu P. Kohouta a D. Fischerové.

Přeložila Pavla Kloudová

Josef Škvorecký: Two Murders in My Double Life. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2001. 175 s.

LITERÁRNÍ AKADEMIE

Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého

poskytuje vzdělání v rámci magisterského studia
v oborech

Tvůrčí psaní, Redakční práce,

Mediální komunikace, Interaktivní média

a v rámci bakalářského studia v oboru

Tvůrčí psaní

Sídlo: Malovická 2751, 141 00 Praha 4 – Záběhlice

tel.: 272 773 045, 272 772 003; fax: 272 763 020

<http://www.lit-akad.cz> e-mail: lit-akad@lit-akad.cz